

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри, к.політ.н., доцент

_____ О.Л. Гільченко

«__» _____ 20__р.

«РОЗВИТОК ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого (магістерського)
рівня

вищої освіти освітньо-професійної програми

«Політологія. Політична аналітика та експертиза»

Шаполова Дениса Геннадійовича

Науковий керівник: Пашина Н.П., д. політ. н.,
професор

Рецензент: Луцишин Г.І., д. політ. н., завідувач
кафедри політології та міжнародних відносин,
професор національного університету «Львівська
політехніка»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 20__р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Еволюція концепту політичних партій та партійних систем.....	8
1.2. Понятійне-категоріальні та методологічні параметри дослідження.....	22
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ПАРТІЙНА СИСТЕМА США: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	39
2.1. Історія формування американських політичних партій та партійної системи.....	39
2.2. Особливості функціонування політичних партій та партійної системи на сучасному етапі.....	52
Висновки до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ.....	66
3.1. Роль республіканської та демократичної партій в партійно-політичному процесі: протистояння та консенсус.....	66
3.2. Зовнішньополітична стратегія американських партій.....	75
Висновки до розділу 3.....	90
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96

ВСТУП

Актуальність теми. Сполучені Штати Америки є однією з найвпливовіших держав світу на сьогодні, яка налічує більше 200 років розвитку. Її вплив на інші країни відбувається завдяки таким факторам, як транзит демократії, усестороння допомога країнам у вирішенні зовнішніх та внутрішніх конфліктів, а також США грає провідну роль в функціонуванні ряду міжнародних організацій. Окрім цього США є новатором світових тенденцій, які згодом переймають інші країни світу.

Партійна система є важливою складовою функціонування будь-якої країни. Партійна система США пройшла складний та тривалий шлях розвитку, під час якого зіштовхнулася з різноманітними проблемами. Такий досвід дає можливість іншим країнам одразу налаштуватись на необхідний вектор розвитку. Двопартійна система є найстабільнішою, перевіреною часом та такою, що може дати приклад іншим країнам. Сполучені Штати Америки та їх партійна система є предметом дослідження в більшій ступені зарубіжних науковців, натомість вітчизняні науковці не приділяють достатню увагу партійній системі США та її функціонуванню.

Можна сказати, що країна зараз перебуває у стані внутрішньої кризи, яка пов'язана, перш за все, з протиборством республіканці та демократів, що в свою чергу впливає на єдність громадян. Одночасно з цим громадяни перестали бути впевненими у раціональності демократичних цінностей. Політичні партії, формулюючи свої політичні програми, беруть до уваги цю ситуацію. А вже, в залежності від партії, яка знаходиться при владі, зовнішня та внутрішня політика зазнає певних змін.

Об'єктом дослідження є партійна система як важлива складова політичної системи суспільства.

Предметом дослідження виступає партійна система Сполучених Штатів Америки, особливості та тенденції її розвитку на сучасному етапі.

Наукова розробка теми. Тематика обраної наукової проблематики активно досліджується як західними так і вченими на пострадянському просторі. Вивчення партійної системи Сполучених Штатів на сучасному етапі неможливо без поглибленого аналізу процесів, які там відбуваються. Розглядаючи ступінь вивченості даної проблеми, можна класифікувати літературу за проблемним принципом.

До першої групи було віднесено дослідників, які в своїх працях аналізували політичні партії, їх функції в суспільстві та умови їх створення, партійні системи та їх типології загалом. До цієї групи ми віднесли М. Дюверже [22], Л. Мейєра, К. фон Бойме [80], Дж. Сарторі [54,91], А. Панеб'янку, С. Роккана [125], Я. Баджа, Ж. Шарло та ін.

До другої групи дослідників ми віднесли праці, в яких надається аналіз політичних партій та партійної системи США. Автори, яких ми віднесли до другої групи розглядають історію політичних партій та партійної системи США, політичні, соціально-економічні та регіональні чинники їх розвитку. До таких авторів ми віднесли праці Д. К. Койла, Є. А. Іваняна [25,26,28], В. В. Согріна [54,55,56,57,58], Дж. Стонкеша [98], Дж. Помпера, В. Кротті, М. Обушного [44], В. Журавльова та ін.

До третьої групи ми віднесли праці авторів, які досліджували виборчу систему та виборче право в цілому і саме в США, це праці Т. Шаповала, Д. Нолена [113], Я. Девуда, Ю. Шведа, С. Белова, С. Дністрянського [21], І. Борисова та ін.

В той же час, на наш погляд, в науковій літературі не достатньо досліджено причини та передумови розвитку двопартійної системи США. Так, на наш погляд, вимагає подальшого вивчення ролі таких факторів, як менталітет, історична пам'ять, особливості культур та традицій на сприйняття партійної системи. Вимагає уточнення і зв'язок програм політичних партій з формуванням двопартійної системи США. Крім того слід відмітити недостатній інтерес в розробці даної тематики у вітчизняній політологічній літературі. Все це свідчить про актуальність обраної теми.

Метою дослідження є визначення особливостей функціонування партійної системи США на сучасному етапі, з'ясування причини її виникнення, тенденцій розвитку та роль в партійно-політичному процесі.

Для досягнення мети було поставлено наступні завдання:

- опрацювати понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- розкрити сучасний стан наукової розробки проблеми;
- дослідити сутність та типи політичних партій та партійних систем;
- висвітлити історію формування та основні принципи функціонування Республіканської та Демократичної партій в США;
- розкрити особливості функціонування двопартійної системи США;
- визначити основні тенденції розвитку партійної системи США на сучасному етапі.

Аналіз джерелознавчої бази. Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стали наукові монографії, статті зарубіжних та вітчизняних авторів, енциклопедичні видання за темою дослідження.

Емпірична база дослідження представлена трьома групами: нормативно-правовими документами, програмами політичних партій, та статистичними даними. До першої групи ми віднесли фундаментальні документи, які відносяться до функціонування Сполучених Штатів Америки, як держави. Ці документи визначають цілі, задачі діяльності інтеграційного утворення. До таких документів слід віднести Декларацію Незалежності США 1776 року, Конституцію США 1787 року. До другої групи ми віднесли програмні документи політичних партій, які були розглянуті в кваліфікаційній роботі. До них відноситься програми «Республіканської партії» та «Демократичної партії». Третю групу складають статистичні дані про соціально-економічний розвиток країни, які характеризують вплив кризи на стан економіки.

Проведений огляд значної кількості різноманітних документів та різнопланових джерел засвідчує, що характер джерелознавчої бази дослідження є цілком достатнім та дозволяє в повній мірі висвітлити тему нашого дослідження.

Методологічна база дослідження. Тематика нашого дослідження має міждисциплінарний характер, що обумовлює застосування широкого кола загальнонаукових методів наукового пізнання. В праці був використаний широкий спектр загальнонаукових методів, а також принципи та методи політологічного аналізу. Метод термінологічного аналізу допоміг проаналізувати поняття «політична партія», «партійна система» та їх типологію. Метод вивчення документів був спрямований на аналіз важливих для дослідження офіційних документів політичних партій та їх політичних програм. Застосування системного методу забезпечило комплексний підхід до проблеми вивчення політичних партій, а також їх взаємодію з іншими інститутами політичної системи країни. Натомість, використання структурно-функціонального методу дозволило виявити особливості формування ідеологічних установ і політичних стратегій партій, особливості їх функціонування та роль в політичному процесі. За допомогою аналітичного методу вдалось виокремити фактори, які сприяли виникненню двопартійної системи в США, а також динаміку її розвитку. Хронологічний метод дав змогу послідовно розглянути історію формування політичних партій та партійної системи США.

Практичне значення. Отриманні результати дають змогу створити базу для подальшого поглиблення дослідження з обраної теми. Окрім того матеріали роботи можуть бути використанні при розробці програм навчальних дисциплін та методичних рекомендацій до практичних занять для студентів спеціальностей «Політологія» та «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», а також при підготовці студентами до семінарських занять з дисциплін: «Історія та теорія політичних партій», «Виборчі системи країн світу», «Політологія», «Роль США в сучасному світі»,

«Міжнародні відносини в умовах глобалізації». Результати роботи можливо використовувати для публікацій у збірниках студентських конференцій.

Апробація результатів. Результати роботи були опубліковані:

- Шаполов Д.Г. Демократична партія США: тенденції розвитку протягом XIX-XX століття // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Одинадцятої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Маріуполь, 2021. С. 167-172 [71].
- Шаполов Д.Г. Республіканська партія США: тенденції розвитку протягом XIX-XX століття // Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація : Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєвєродонецьк. / заг. ред. О. Б. Целіщев. – Сєвєродонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 133 – 135 [70].

Характеристика змісту роботи. Робота складається зі вступу, основної частини, висновку та списку використаних джерел. Основна частина, у свою чергу, складається з трьох розділів та шести підрозділів.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження» розроблений категоріально-понятійний апарат дослідження, описаний ступінь вивченості теми в науковій літературі, джерельна та методологічна бази дослідження.

У другому розділі «Партійна система США: історія та сучасність» аналізується історія формування американських політичних партій та партійної системи, а також їх функціонування на сучасному етапі.

У третьому розділі «Тенденції розвитку американської двопартійної системи» проаналізовано роль двох основних політичних партій США в партійно-політичному процесі, та надано перспективи розвитку політичної системи країни.

Список використаних джерел та літератури складається з 137 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Еволюція концепту політичних партій та партійних систем

Історія політичних партій налічує, як мінімум три століття. Але першою згадкою про партії можна вважати роботи давньогрецького філософа Арістотеля, який в своїх працях згадував про партії рибалок, землеробів та звичайних робітників, які збирались в окремі групи та відстоювали власні інтереси. Арістотель розглядав партії з географічно-ідеологічної точки зору, розглядаючи класифікації за географічним принципом. Тематика партій отримала подальший розвиток в роботах Н. Макіавелі, Т. Гоббса, Дж. Лока та інших. Вищеперераховані діячі розуміли партії, як групи осіб, які об'єднались з метою боротьби за власні інтереси та владу [29].

Модель сучасних політичних партій з'явилися ще в період середини XVII-XIX, коли європейські країни захопила хвиля буржуазних революцій. В першу чергу такі організації створювались для боротьби з феодалізмом. Становлення політичних партій було зумовлено рядом соціально-політичних причин. Серед найважливіших причин є залучення соціальних верств до участі в управлінні країною через введення всезагального виборчого права, а також закріплення республіканської форми правління в деяких країнах Європейського континенту [75, с. 97].

Розгляд теорії політичних партій, та предмет нашого дослідження передбачає аналіз поглядів на політичні партії історика та політичного діяча Франції Алексіса де Токвіля (1805-1859). В своєму політичному трактаті «Демократія в Америці» Алексіс де Токвіль вказав, що політична партія – це об'єднання громадян, які в своїй основі мають загальнодержавні інтереси [62, с. 150-155]. Якщо мова заходить про локальні чи регіональні інтереси країни то їх представляють політичні угруповання. Він розрізняв поняття «політична партія» та «політичні угруповання», вважаючи перших більш

централізованими та такими, що мають більший вплив на уряд країни або на прийняття політичних рішень. На його думку, роз'єднання поглядів громадян країни на вирішення соціальних проблем є поштовхом для формування політичних партій. Він розподілив партії на великі, які здатні виникати у період революційного піднесення і дрібні, які розвиваються у період мирного часу і пов'язуються своєю діяльністю зі змінами у державно-політичному устрою країни.

У своїй фундаментальній праці Алексіс де Токвіль, порівнюючи політичні партії Америки та Європи відзначив істотні особливості та відмінності. Він зазначив, що для політичних партій Америки характерними особливостями є толерантність та не така гостра конкуренція та протистояння. Політичне протистояння партій на теренах Сполучених Штатів ніколи не набирало таких обертів, як протистояння політичних партій в європейській країнах.

Такі науковці, як М. Вейнер та Дж. Лапаломбара досліджуючи політичні партії у своїй праці «Політичні партії та політичний розвиток» виділили специфічні ознаки політичних партій, які відрізняють їх від інших політичних угруповань [89]. Найосновнішою ознакою є те, що політичні партії є довготривалою організацією, яка об'єднує людей на добровільних засадах. Окрім цього на думку дослідників, політичні партії мають свою мету існування, місцеві організації та політичні партії мають народну підтримку. Окремо науковці виділили ідеології політичних партій.

На початку ХХ ст. політичні партії починають досліджуватися українськими науковцями та політичними діячами. Так, В. Липинському вдалось проаналізувати існування політичних партій на фоні різних типів державного устрою. В демократичних країнах, на думку Липинського, політичні партії не здатні реалізовувати інтереси народу, а лише приватних осіб [34]. Інший український державознавець С. Дністрянський досліджував роль партій у житті держави [21, с. 215-218]. Він дійшов до висновку, що

політичні партії є незамінним елементом держав та важливим чинником розвитку демократичного суспільства.

Британський науковець Ф. Бекон розглядав політичні партії, як природне явище, яке з'явилося через боротьбу політичних сил за владу. Він вважав, що політичні партії дають змогу народу країни просувати свої ідеї та просуватись самим [11, с. 380-388].

Відомий німецький соціолог Макс Вебер запропонував історичні етапи формування політичних партій: виникнення аристократичних угруповань, створення політичних клубів, політичні клуби, формування масових партій. Вебер вважав, що «партіями повинні називатись ті структури, які засновані на вільній агітації об'єднання» [38, с. 644-707]. Окрім цього він запропонував розподілення політичних партій на три основні групи:

- Партія нотаблів, яка часто складається з професіоналів, що працюють для отримання влади;
- Масова партія характеризується високим рівнем бюрократизму та дисципліни;
- Партія - група прихильників, яка заснована навколо лідера партії та його авторитету.

Теорія політичних партій нерозривно пов'язана з іменем французького дослідника Моріса Дюверже, який у 1951 році видав фундаментальну працю для розвитку партології, яка називається «Політичні партії» [22]. Ця праця є універсальною, вона присвячена походженню політичних партій, законам їхнього розвитку та функціонування в рамках різних політичних режимів та систем. Моріс Дюверже визначив політичну партію, як структуру, яка ставить за головну мету завоювання влади та реалізацію політики, яка буде ефективна для неї. Важливо, що політика, яку реалізує будь-яка політична партія, на думку Дюверже, здійснюється за допомогою населення. Основну увагу він приділяє соціології політичних партій та політичних режимів. Слід зазначити, що з розвитком країн політичні системи також зазнавали певних змін. Вже на

початку ХХІ століття на політичній арені країн з'явилися такі політичні партії, як гібридні та антисистемні [8, с. 119].

Моріс Дюверже також працював над типологією політичних партій. Він склав типологію на основі спостережень за певними країнами. В основу своєї типології він поклав кількість політичних партій на партійній арені країни. Отже, Моріс Дюверже виділив такі види партійних систем: однопартійні, двопартійні та багатопартійні. Одночасно, він зауважує, що в демократичних системах може існувати лише два види партійної системи, а саме двопартійна та багатопартійна. Традиційними країнами з двопартійною системою він назвав Сполучені Штати Америки та Великобританію, а багатопартійна система присутня в таких країнах європейського континенту, як Німеччина та Французька Республіка. Пояснюючи двопартійну систему Моріс Дюверже наголосив, що не варто їх розуміти, як систему країни, де знаходяться тільки дві партії, а як систему, де тільки дві політичні партії мають значний вплив на політичні процеси та змінюють одна одну. Згодом, з розвитком світу взагалі Дюверже зрозумів, що класифікація політичних систем, яку він запропонував раніше не є вичерпною. Протягом 60-70 – х років ХХ століття можна було простежити суттєві зміни в типології партійних систем. Перш за все, це було пов'язано з тим, що на політичній арені країн світу залишалось все менше істинних двопартійних систем.

Важливо виділити, що Моріс Дюверже у своєму дослідженні виокремив ряд проблем теорії партійних систем:

- Співвідношення партійної система та демократії;
- Зв'язок між партійною та виборчою системами;
- Класифікацію за кількістю політичних сил на арені країни [22, с. 344-349].

Моріс Дюверже у своїх працях ставить під сумнів застосовність західної демократії та плюралізму в інших сучасних країнах. Окрім цього, він наполягав, що протиріччя між західними країнами та країнами пролетаріату більш значні, ніж протиріччя між західними та соціалістичними країнами.

Звичайно, зараз вже цю працю можна вважати застарілою для аналізу сучасних політичних партій, але не можна було обійти її стороною, адже саме з 1951 року починається розвиток партології, як науки.

Схожий підхід можна помітити у О. Реннея і В. Кендалла, які наголошуються, що партії - це автономно організовані групи, які висувують своїх кандидатів і змагаються на виборах, з метою встановлення контролю над урядом будь-якої країни, а також над політикою [121, с.186-170].

Французький політолог Жан Блондель, який спеціалізувався на компаративній політології, одним з перших звернув увагу на кількість партій та частку голосів. Він виділяв багатопартійні системи з домінуючою партією або без, двопартійні системи та дві з половиною партійні системи. Блондель у своїй праці проаналізувавши результати виборів з 1945 по 1966 роки в різних країнах доповнив типологію Моріса Дюверже в частині двопартійної системи. Він виділив частку голосів, яка була спільно отримана двома найбільш впливовими політичними партіями у виборах. Він виокремив двопартійну систему, в якій частка голосів двох партій або дорівнює, або перевищує 90 %. Якщо ж частка голосів цих політичних партій дорівнює 75 % то таку систему називають двох з половиною партійною системою. Всі інші партійні системи він відніс до багатопартійних. В свою чергу, багатопартійні системи він поділив на систему з домінуючою партією та без домінуючої партії. Вони відрізняються між собою часткою голосів отриманих приблизно на рівні 40 % [81].

Класиком та одним з родоначальників партології також вважається італо-американський соціолог та політолог Джованні Сарторі, який у своїй фундаментальній праці «Партії та партійні системи» (вийшла у 1976 році) показує, що «політична партія – це будь-яка політична група, яка не тільки приймає безпосередню участь у виборчому процесі, а й здатна заміщати своїми кандидатами будь-які державні посади» [91, с. 227]. Дж. Сарторі, досліджуючи типології партійних систем, визначив дві основні класифікації за двома змінними, а саме кількість «істотних» політичних партій та розбіжність

між ідеологічними принципами. З одного боку, Дж. Сарторі наголошує, що кількість політичних сил в країні напряму впливає на тактику партійного змагання та формування коаліції. А з іншого боку, він вказує, що кількість цих політичних сил демонструє особливості політичної системи, а також ступінь роздробленості влади в країні [91, с. 305-309].

Він виділив декілька видів партійних систем, серед яких найрозповсюдженішими вважаються:

- Однопартійна система. Такий тип партійної системи не допускає створення та діяльність будь-яких інших політичних партій. Цей тип системи раніше існував у Італії за часів Беніто Муссоліні, у Німеччині за часів Адольфа Гітлера та у Радянському Союзі. Осередки однопартійної системи на сучасному етапі можна знайти в таких країнах, як Куба, Північна Корея та в деяких країнах Африканського континенту.
- Домінантна система. Основна відмінність даного виду системи полягає в тому, що в партійній системі присутні політичні сили, але з року в рік до влади приходить одна й та сама політична партія. Вони залишається незмінною протягом десятків років.
- Двопартійна система. Важливою особливістю такої системи є наявність двох політичних сил, які послідовно змінюють одна одну. Класичним зразком двопартійної системи слід вважати Сполучені Штати Америки, адже майже з початку незалежності там панує дві політичні сили – Демократична та Республіканська. Саме даний тип партійної системи ми будемо розглядати у дослідженні.
- Багатопартійна система є найбільш розповсюдженою у сучасному світі. Її особливість полягає в тому, що на партійному полі країни існує, як мінімум, більше трьох політичних партій, які мають бути рівними з точки зору впливу на владу. Всі політичні сили мають різну ідеологію та виступають за різні трансформації всередині держави.

Окрім цього Дж. Сарторі виділяє такі політичні системи: система поляризованого і поміркованого плюралізму, атомізована система та система з партією-гегемоном. Остання партійна система характеризується домінуванням однієї політичної партії. Однак така система дещо відрізняється від однопартійної системи тим, що разом з правлячою партією існують так звані «партії сателіти», які визнають керівну партію і ніяк не впливають на процес прийняття рішень. Особливу увагу Сарторі приділяє партійній системі поляризованого плюралізму. Цій партійній системі властива наявність «антисистемних» політичних сил. В сучасному світі під поняттям антисистемні партії слід розуміти ті політичні сили, які виступають проти традиційних установ, проти традиційної політики. Тобто подібні політичні сили виступають проти системного політичного устрою в тій чи іншій країні. В наступній системі, який виділив італо-американський дослідник Джованні Сарторі, властива, навпаки, відсутність антисистемних політичних сил. Він наголошував, що саме в системі поміркованого плюралізму політичні партії орієнтуються на участь у формуванні уряду та міжпартійних коаліцій. Важливим елементом в типології політичних партій Дж. Сарторі вважає поняття «істотності». Саме «істотність», на його думку, демонструє роль і місце партій при формуванні уряду. Він зазначає, що «істотність» - це функція, яка визначає положення політичних партій на ідеологічній шкалі. Сарторі зазначає, що частка місць у законодавчому органі будь-якої політичної партій не завжди відповідає її владному потенціалу, тобто впливу на прийняття політичних рішень. Владний потенціал він також розділив на позитивний та негативний, який він ще назвав потенціал шантажу [91].

Немало важливий вклад в розвиток теорії політичних партій зробив вчений К. Джанда. У одній зі своїх наукових праць «Порівняння політичних партій: дослідження та теорія» він дав повний аналіз політичним партіям та їх ознакам. Саме в цій роботі він дав своє визначення поняттю політичні партій. На його думку, політичні партій – це особливий політичний інститут суспільства, який спирається на підтримку громадян з метою заміщення

урядових посад своїми визнаними представниками. Цей підхід до визначення є дуже важливим для такої сфери, як порівняльна політологія [19].

Один з основоположників концепції плюралістичної демократії та американський політолог Роберт Даль займався вивченням сучасної демократичної системи, а також в своїх працях він наголошував про проблему розподілення влади в сучасному суспільстві. Прикладом для наслідування він називав класичну західну демократію та називав її поліархією. Він характеризував західний тип демократії, як систему з високим рівнем «терпимості» до опозиції та великим колом можливостей для надання впливу на будь-які дії зі сторони правлячого уряду та високим захистом прав громадян [19]. В своїй праці «Про демократію» Роберт Даль стверджує, що політичні партії відрізняються між собою згуртованістю, яку можна виміряти шляхом голосування. Двопартійну систему він вважає найбільш згуртованою, адже одна з політичних партій обов'язково знаходиться в опозиції. Натомість у багатопартійній системі опозиція буде розподілена між всіма партіями [124, с. 90-96]. Роберт Даль виділив такий критерій, як ступінь згуртованості опозиційних партій. Згідно цього, він виділив ряд партійних систем:

- Двопартійна система з високим або низьким ступенем організаційної єдності;
- Багатопартійна система з високим або низьким ступенем організаційної єдності.
- В іншій своїй праці під назвою «Поліархія» Даль виділив певний ряд умов, яким повинна відповідати демократична політична система:
 - Право на створення організаційних об'єднань;
 - Наявність та доступність до альтернативних джерел інформації;
 - Прозорі вибори;
 - Свобода слова;
 - Можливість обирати політичних діячів;

- Право бути кандидатом на виборах.

Для узагальнення моделі структури партійних систем слід звернути увагу на дослідження французького соціолога П. Бурдьє. Він висунув теорію про соціальний та політичний простір. Соціальний простір, в свою чергу, включає в себе ряд полей. Поля - це система зв'язку між різними позиціями, які знаходяться в конфлікті або в кооперації. Натомість, політичний простір - це простір, де в боротьбі між суб'єктами народжується політична програма, проблеми або події, з яких повинні обирати громадяни [9, с. 60-65].

Американський політолог, який був одним із засновників теорії модернізації, Сеймур Ліпсет у одній зі своїх праць «Сфера політичної політології» чітко визначив коло партійних систем [35]. Він умовно розділив населення будь-якої країни на три групи. Першою групою є робочі та молодь, яка в більшості випадків голосують за політичні партії правого спрямування. Саме ця група, на його думку, найбільше схильна до втрати робочого місця у випадку затяжної політичної чи економічної кризи. Не освічених, безробітних та національні об'єднання з доходом нижче середнього він відніс до другої групи. Переважна більшість з них, на його думку, голосують за ліві партії. Медиків, юристів та бізнесменів Сеймур Ліпсет [35] відніс до середнього класу, які переважно віддають перевагу центристським партіям на виборах.

Український політичний діяч та політолог Володимир Кафарський у своїй роботі «Політичні партії та групи тиску: проблеми взаємовідносин та правового регулювання» наголосив, що поява політичних партій на світовій арені зумовлено, перш за все, розвитком суспільства. Окрім цього, він назвав певні причини появи партій, серед яких слід виділити такі: незадоволення деяких прошарків населення соціальним благополуччям, наявність етнічних та конфесіональних протиріч та різні погляди щодо політичного устрою [31].

Розвиток партійної системи Сполучених Штатів відбувався достатньо специфічно. Америка не зіштовхнулася з таким жорстким протистоянням між феодалізмом та капіталізмом, що полегшувало виникнення та розвиток політичних партій в країні. Партії були переважно націлені на боротьбу з

локальними проблемами в країні. Америка засновувалась, як країна дрібних регіонів, що сприяло розвитку ідеології лібералізму. Саме тому на формування американської політичної теорії значний вплив мали європейські мислителі. Ми можемо припустити, що американська теорія політичних партій зазнала вплив європейської традиції упередженого ставлення до політичних угруповань. Американська політична теорія використовує європейський досвід, однак американські теоретики у своїх дослідженнях ґрунтувались на американському досвіді. У цих теоретиків спочатку не було єдиної концепції партійної системи. Вони, зазвичай, використовували негативний досвід розвитку та існування політичних партій Англії переносячись його на американський лад [59]. Американські дослідники помічали, що на теренах європейського континенту були присутні дезінтеграційні сили. Зазвичай вони відстоювали незначні інтереси малих груп населення країни. Американські демократи революційного періоду вважали перемогу республіканців методом, що дасть змогу розчистити шлях до утвердження в країні соціальної гармонії, а разом з тим і зникнення причин до появи партій на партійній арені. Американський політичний діяч та один з засновників Сполучених Штатів Америки Бенджамін Франклін вважав, що політичні партії існують скрізь, де є свобода. На його думку, саме свобода допомагає їм залишатись у США. Франклін розглядав політичні партії з точки зору ідеологічної течії, які мають спільну мету. На його думку, спільна мета – це суспільне благополуччя, яке відрізняється тільки методами її досягнення [64]. Наступні теоретики виступали з обґрунтуванням закономірності поділу американського суспільства на конкуруючі соціально-політичні угруповання. Джеймс Медісон, який був четвертим президентом Сполучених Штатів та одним з ключових осіб в написанні фундаментального документу – Конституції, пояснював суперечності американського суспільства людською сутністю, нерівністю соціального та економічного становища. На його думку, найбільш загальним та стійким джерелом утворення політичних партій завжди була нерівність у розподілі фінансового благополуччя. Ті, хто володіють власністю

та ті, хто позбавлені її, завжди формували зовсім протилежні цінності та інтереси у суспільстві. Він вважав, що такий розподіл неминуче виникає у цивілізованому суспільстві та ділять їх на різні класи. Медісон зробив акцент на проблемі співвідношення діяльності політичних партій та уряду країни. Окрім цього, він вважав, що формування політичних партій відбувається завдяки різним підходам населення країни до теоретичних та практичних аспектів державного управління. Джеймс Медісон був впевнений, що політичні партії значно впливають на органи державного управління [63, с. 466-469].

Наступний американський політичний діяч та, одночасно, перший президент Сполучених Штатів Джордж Вашингтон наголошував, що політичні партії це «готова зброя». Ця зброя існує з метою підривання влади та її узурпації. Він вважав, що політичні партії не повинні існувати на теренах країни і закликав боротись проти них всіма можливими засобами [51]. Американський політичний діяч Томас Джефферсон погоджувався з думками Вашингтона. Він вважав, що за умови відступу від кардинальних принципів, нічого не пошкодує знищити всі сліди партій на теренах країни. Однак, розвиток політичного життя Сполучених Штатів вніс певні корективи. Зараз ми можемо говорити, що партійна система США одна з найефективніших [20, с. 10-17].

Інша теорія американських політичних партій зумовлена специфікою державно-територіального устрою. Якщо брати до уваги європейську схему розвитку політичних партій то слід зауважити, що на теренах європейського континенту протистояння між політичними силами відбувалось послідовно. Спочатку було протистояння між пробуржуазними та профеодальними політичними угрупованнями, а згодом протистояння було між пробуржуазними політичними силами. Напроти, міжпартійна боротьба в Сполучених Штатах розвивалась під впливом суперечностей між штатами. Згодом протистояння тривало під впливом громадянської війни між Північчю та Півднем [91, с. 270-278].

Суперечності на державному рівні, насамперед, між двома головними групами, а саме плантаторами з Півдня та торгово-фінансовими групами з Півночі мали особливе значення в процесі формування політичних партій країни. Формуванням політичної системи США сприяло швидкому поширенню на теренах країни політичних партій. Цей важливий інститут політичної системи знайшов своє відображення в американській політичній теорії.

Отже сучасна партійна система Сполучених штатів Америки трансформувалась протягом багатьох років. Політична програма партій змінювалась відповідно до політичної ситуації країни та її розвитку.

В цілому можна констатувати, що тематика обраної наукової проблематики активно досліджується як західними так і вченими на пострадянському просторі. Вивчення партійної системи Сполучених Штатів на сучасному етапі неможливо без поглибленого аналізу процесів, які там відбуваються. Розглядаючи ступінь вивченості даної проблеми, можна класифікувати літературу за проблемним принципом.

До першої групи дослідників ми віднесли праці, в яких надається аналіз партійної системи США. Автори, яких ми віднесли до першої групи розглядають партійну систему США в залежності від різноманітних регіональних чи соціальних чинників. До таких авторів ми віднесли праці Давид Кушман Койла, Є. А. Іваняна, В. В. Согріна, Джеффри Стонкеша та інших.

У своїй книзі «Політична система США» Давид Кушман Койл описав різні політичні системи світу, а також детально зупинився на дослідженні партійної системи США та на її особливостях. Він наголосив, що розподілення влади призводить до того, що Сенат грає менш важливу роль, ніж Палата представників. Він наголошує, що в інших країнах Нижня палата тримає під своїм контролем виконавчий орган влади та проявляє тенденцію до захоплення всієї влади. Натомість Верхню палату він вважає виключно полем діяння старих політичних діячів [18, с. 120-124].

Російський історик та політолог Едуард Іванян у своїх працях досліджує історію, партійну систему та політичних діячів Сполучених Штатів. У одній зі своїх найвидатніших монографій «Білий дім: президенти та політика» він окреслив політичні портрети всіх президентів США ХХ століття на фоні подій, які відбувались на міжнародній та внутрішній політичній арені. Окрім цього, у своїй монографії він проаналізував причини створення саме двопартійної системи в країні та пояснив, чому для США саме ця партійна система вважається найбільш сприятливою [26, с. 70-76].

В іншій своїй праці «США на рубежі століть» він простежив основні закономірності та особливості розвитку самої держави. Іванян проаналізував етапи становлення американського суспільства, процеси модернізації державних структур. Окрім цього, в праці він дав характеристику внутрішній на зовнішній політиці США, яка формувалась під впливом історії, культури та соціального становища громадян [25].

Російський історик Володимир Вікторович Согрін у своїй праці «Політична історія США XVII-XX століття» глибоко дослідив політичну історію США з часів перших переселенців і до кінця ХХ століття. У роботі було виявлено змінення співвідношення демократичного, плюралістичного та олігархічного компонентів політичної системи Сполучених Штатів на різних історичних етапах. У цій праці він запропонував свою концепцію американської політичної історії [56, с. 189-193].

Інша його праця «Ідеологія Американської історії: від батьків-засновників до кінця ХХ століття», яка побачила світ у далекому 1995 році, була присвячена аналізу соціальний прошарків населення та їх вплив на формування партій та партійної системи. В цій праці він проаналізував ідейну історію США через світогляд американських політичних діячів [57].

Наступною важливою та найновішою працею стала «США у ХХ-XXI столітті: лібералізм, демократія, імперія», яку він написав у 2015 році. У цій праці він дослідив зовнішню та внутрішню політику США через три важливих

фактори американської цивілізації, а саме лібералізм, демократії та імперії [27].

До другої групи ми віднесли праці авторів, які досліджувати виборчу систему та виборче право були Т. Шаповал, Д. Нолен [113], Я. Девуд, Ю. Шведа, С. Белов, Л. Берлявський, І. Борисов та інші.

Праця Ю. Шведа «Теорія політичних партій та партійних систем» є одною з фундаментальних для нашого дослідження. Він розглянув історію виникнення політичних партій, їхню типологію та роль у житті суспільства. Окрім цього, він розкриває становлення політичних партій та партійних систем не тільки в США, а й у світі. Він наголосив, що ефективність демократичних інститутів та політична стабільність суспільства напряму залежить від виду партійної системи, яка утвердилась в США, а також з її узгодженістю з соціокультурними та економічними умовами [73, с.151-163].

Представляє інтерес в рамках нашого дослідження монографія Д. Нолена «Вибори в Північній та Південній Америці: посібник даних». В якій він виділив три, на його думку, найголовніших підходи до аналізу виборчих систем [113, с. 179-186]. В рамках нормативної традиції виборча система розглядається в контексті ефективного управління в теоріях демократії.

Виборчу систему США проаналізував у своїй праці «Демократія, влада та Верховний суд» Я. Девуд. Крім цього, він дослідив виборчу компанію обох політичних партій та прийшов до висновку, що це фінансово затратний процес.

Важливою для нашого дослідження є праця Л. Берлявського «Джерела виборчого права в зарубіжних країнах: деякі питання теорії» [6, с. 67-71]. В цій статті автор проаналізував основні питання джерел виборчого права. Автору вдалось показати це на прикладі Західних держав з демократичними цінностями. Він вважає, що найважливіші положення про вибори закріплені в Національній Конституції, законодавчих актах та міжнародних стандартах. Автор вважає, що вибори є своєрідною формою забезпечення демократичних

цінностей. Вибори формують зв'язок між владою та громадянами, що йде на користь функціонуванню держави.

Праця «Партії на майбутніх виборах. Нове законодавство: практичний посібник» І. Борисова та С. Заславського представляє для нашого дослідження велике значення [7]. Книга містить відомості, які пов'язані з діяльністю політичних партій, а також їхню участь у виборчому процесі.

1.2 Понятійне - категоріальні та методологічні параметри дослідження

В рамках нашого дослідження важливо зрозуміти, що таке політична партія та якими ознаками вона володіє. Важливо відмітити, що не існує єдиного прийнятого визначення політичної партії. Різні дослідники по-різному висловлювались з цій проблематиці. Саме тому необхідно виділити найбільш відповідне визначення, яке притаманне сучасним політичним партіям. На нашу думку, французький політолог Р. – Ж. Шварценберг у своїй монографії «Політична соціологія» дав не тільки вірне визначення поняття політична партія, а й зазначив її основні функції. На його думку, політичні партії – це організація, яка діє безперервно та існує на всіх рівнях. Він вважає, що кожна політична партія націлено на отримання влади шляхом підтримки народу. Діяльність будь-якої політичної партії ґрунтується на відстоюванні ідей суспільства. Окрім цього, у своїй праці Шварценберг виділив ряд ознак, які характерні для політичних партій, а саме:

- прагнення до здійснення влади або оволодіння владою;
- масштабність організації;
- пошук електоральної підтримки шляхом виборів;
- тривалість політичної партії [72, с. 35-40].

В британо-американській універсальній енциклопедії «Британіка» дається наступне визначення поняття «політична партія» - група осіб, яка організована для захоплення та здійснення влади [116].

У соціологічному словнику за редакцією Є. Біленького і М. Козловця зазначено, що політична партія - це добровільна організація громадян, яка створена з метою захисту інтересів громадян політичними методами. Політична партія характеризується наявністю ідеології, організаційної побудови та наявністю правил внутрішнього функціонування [60, с. 208].

Політологічний словник за редакцією М. Головатого та О. Антонюка дає таке визначення «політична партія – це добровільне об’єднання громадян, які діють з метою легального здійснення влади. Політична партія будується на певних засадах та ідеологічних цінностях». Навколо політичних партій зазвичай формуються професійні та соціальні групи населення для безпосередньої участі у формуванні органів державної влади. У демократичних суспільствах політичні партії є своєрідним політичним інститутом, який здійснює політичне управління [46, с. 567].

Російський дослідник Юрій Гамбаров в своєму дослідженні «Політичні партії в минулому та сучасному» наголосив, що «політичні партії це вільні суспільні групи, які утворюються всередині правової держави для суспільних політичних дії на основі спільних інтересів та ідей». Окрім цього дослідник виділив п’ять ознак політичної партії:

1. Політична партія-це суспільно-політична група, тобто вона не представляє собою цілого народу.
2. Політична партія є вільною суспільною групою.
3. Політичні партії засновуються виключно в правових державах.
4. Існують суспільні політичні дії.
5. Спільність інтересів і цілей [16].

С. Радкевич називає політичною партією називає організацію, яка веде боротьбу за владу в країні та об’єднує в собі достатню кількість членів [52, с. 122-127]. Схоже визначення у А. Кулик, який наголошує, що сучасна

політична партія-це громадська організація, головною метою якої є самостійне або коаліційне здійснення влади за допомогою просування своїх кандидатів на високі державні пости [33].

Отже, розглянувши поняття політичної партії ми можемо виділити певні спільні риси у визначені цього поняття. Можна простежити, що в більшості визначень присутня ознака, що головною метою політичної партії є боротьба за владу в будь-якій країні, а також основним є, що це об'єднання людей з однією метою та ідеологією. Також важливим є, що будь-яка політична партія має свою ідеологію. Політична партія представляє собою організовану структуру, яка має свій устав та політичну доктрину, структуру. Будь-яка політична партія прагне забезпечити високий рівень електоральної підтримки серед громадян країни. Місце політичної партії серед громадян країни останнім часом значно зросла. Партія зазвичай об'єднує громадян на основі спільних інтересів, а також грає роль роз'яснення політичних питань, які проводяться урядом. У нашому дослідженні ми будемо дотримуватись такого визначення поняття «політичні партій» - добровільне політичне об'єднання громадян, які відстоюють соціальні інтереси та ведуть легальну боротьбу за владу [46, с. 567].

Важливо наголосити, що найактуальнішою класифікацією політичних партій на сучасному етапі є розподілення їх на правих, лівих та центристів. Цікаво, що таке розподілення виникло ще на початку Французької революції і стосувалось розташування депутатів в парламенті країни. Саме така класифікація політичних партій отримала найбільше розповсюдження та застосовується навіть у сучасному світі.

Як ми вже зазначали раніше, політичні партії розділились на праві та ліві на початку Французької революції 1789 року. На парламентських засіданнях роялісти, які сиділи праворуч виступали за збереження монархії. Натомість, якобінці, які сиділи ліворуч відстоювали ідеї загальної рівності. Місця посередині займали помірковані. Саме після цього ліві політичні партії почали відносити до прихильників змін, а праві партії віднесли до тих, хто

виступав за збереження вже існуючого ладу. У 70-80-х роках ХХ століття відбулась деяка трансформація правих та лівих ідеологій. Така трансформація призвела до появи ліво-ліберальних, ультраправих, націонал-консервативних партій та інших. Це вказує на те, що традиційна ідеологія втрачає своє значення, а на передній план виходить ідеологія популізму, який ми розглянемо пізніше.

В рамках роботи нам необхідно визначити зміст, який вкладається в поняття «права» та «ліва» партія. Важливо зауважити, о на сучасному етапі не має єдиного та точного визначення поняття «права партія».

Неможливо обійти стороною голландського політика Каса Мудде, який займається дослідженням популізму та екстремізму на теренах Сполучених Штатів та Європи. Досліджувавши праві політичні він виділив ряд параметрів, які притаманні правим політичним партіям. До цих параметрів він відніс авторитаризм, нативізм та популізм. На його думку, саме популізм сповна передає специфіку правих політичних партій [112, с. 55]. Окремо від вищеперерахованих параметрів такі політологи, як Р. Ітвелл та Ф. Ігнац ввели поняття радикалізм [88]. Російська дослідниця, А. Бадаєва досліджуючи сучасні політичні партії наголошує, що основними характеристиками правих політичних партій є популізм та націоналізм. Саме ці параметри вона вважає домінуючими в характеристиці правих партій [5]. У вітчизняній літературі також можна виділити авторів, які досліджують політичні партії. Так наприклад, М. Гримська проаналізувавши існуючі підходи до визначення правих партій, зробила висновок, що радикалізм та популізм – це два визначальні параметри [17].

Натомість О. Нечосіна стверджує, що популізм створює деяку спорідненість з суспільством. Досліджуючи феномен популізму вона виокремила два його види. Перший це реальний популізм, який визначається як політичний рух, головною метою якого є обмеження влади пануючих груп на користь суспільства. Другий вид популізму – спекулятивний, який є

політичним феноменом, за допомогою якого вдало можна керувати та маніпулювати суспільною думкою [42].

Аналізуючи популізм Д. Видрін наголошує, що його брак, як і надлишок може вкрай негативно вплинути на результати боротьби за владу будь-якого політичного діяча. Популізм підриває довіру народу до функціонування державних інститутів, обумовлює зниження громадської активності, а також відчужує населення від влади. Але, як наголошує Д. Видрін, в популізмі є й позитивні риси [15].

Ще одне поняття, яке нам необхідно розглянути це «ліві партії». Одною з найважливіших задач лівих політичних партій є покращення життєвих умов для найменш привілейованих шарів населення та соціальна рівність кожного. Ліві часто виступають за повну відміну класового розподілення у суспільстві. Вони наголошують на важливості обмеження або повного скасування приватної власності. Звичайно, що не існує єдиного поняття «ліві політичні партії», але ж до ХХ століття ліві були противниками встановленого світового порядку.

Типологія політичних партій не обмежуються тільки правими та лівими. В залежності від того, яке місце займає партія у країні можна виділити правлячу та опозиційну. Важливо, що така типологія притаманна двопартійній системі. Наприклад в США на сучасному етапі правлячою партією слід вважати Демократичну, а опозиційною – Республіканську.

Моріс Дюверже виділив також партії в залежності від організаційної структури [22, с.150-157]:

- Масові партії працюють на постійній основі та мають більш високий ступінь організованості. У таких партій присутня своя ідеологія та внутрішня дисципліна.
- Кадрові партії є об'єднанням групи людей навколо конкретних політичних діячів. Активність таких політичних партій в основному відбувається у період перед виборами. Деякі дослідники відносять до кадрових партій Демократів та Республіканців США.

Американський політолог С. Коен також виділив типи політичних партій. Перший тип – парламентський, які здійснюють схилення на свій бік та контроль за курсом парламенту. Другий тип – партії клуби, які здатні об'єднати громадян за спільними поглядами та інтересами. Третій тип – політичні партії, які було створено з метою участі у виборах. Останній, четвертий тип – партії, які захищають та представляють соціальні інтереси певного прошарку або верстви населення [128, с. 187-191].

В рамках нашого дослідження нам важливо назвати основні функції політичних партій. Німецький політолог Клаус фон Бейме у своїх праці «Партійне лідерство та зміни у партійних системах» основними функціями політичних партій назвав:

- Представництво певних груп суспільних інтересів у вигляді політичних доктрин;
- Комунікативна функція, яка дає змогу тримати зв'язок між владою та народом;
- Просвітницька функція;
- Креативна функція дає змогу вироблять політичні ідеї, які трансформуються у політичні доктрини;
- Мобілізаційна функція допомагає консолідувати суспільно-політичних верств на досягнення певної політичної мети [80].

Британський політолог Джеймс Брайс також виділив ряд функцій політичних партій, серед яких слід виокремити такі:

- Повідомлення електорату партії про політичні проблеми та переконання у тому, що саме вони зможуть вирішити всі проблеми;
- Набір прихильників серед молоді;
- Підтримання однаковості між членами політичної партії;
- Пробудження у електорату ентузіазму шляхом публічних виступів.

Дослідники М. Бударягін, Д. Кралечкін та А. Ашкеров виділили ряд важливих функцій політичних партій, а саме:

- Акумулятивна функція – полягає у засвоєнні і вираженні інтересів населення в ідеологічних доктринах в політичних програмах;
- Електоральна функція – полягає у діяльності, яка спрямована на просування кандидатів під час виборів;
- Функція політичного рекрутування допомагає здійснювати залучення політично активної частини громадян країни в процеси діяльності партій;
- Інноваційна функція допомагає виробляти альтернативні пропозиції та шляхи вирішення проблем і методів реалізації рішень;
- Конституційна функція допомагає забезпечити інституціональні гарантії, а також мирного соціальних протиріч за допомогою участі у формуванні і діяльності політичної волі громадян [43, 150-177].

Український науковець Микола Примуш у своїй монографії «Структуризація політичних партій та партійних систем» виділив функції, які притаманні політичним партіям, а саме:

- Соціальна інтеграція;
- Боротьба за владу;
- Розробка та здійснення політичного курсу [48].

Підводячи підсумки можна виділити функції політичних партій, які визначають всі зазначені автори. На нашу думку, найважливішими функціями політичних партій є: представництво та реалізація інтересів громадян та електоральна функція.

Окрім поняття «політична партія» у рамках нашого дослідження важливо висвітлити поняття «партійна система». На сьогоднішній момент не існує єдиного підходу до визначення поняття партійна система. У соціологічному словнику надано таке визначення партійної системи: партійна система – це механізм реалізації демократичної політичної влади, що

ґрунтується на взаємодії між різними політичними партіями та іншими інститутами влади, а також сукупність на політичній арені країни партій та відносин між ними, які складаються в процесі боротьби за владу [60, с. 208]. Згідно з визначенням, яке зазначено у політологічному словнику партійна система – це наявність однієї або більше політичних партій у політичній системі країни.

Найбільш влучним визначенням, на наш погляд, слід вважати таку: партійна система – це сукупність політичних сил країни, які пов'язані з іншими елементами політичної системи [61]. Виділяють двопартійну, одномпартійну та багатопартійну систему [46, с. 566]. Окрім цього слід зазначити, що за характером міжпартійних відносин згідно з типології Джованні Сарторі можна виділити систему поміркованого плюралізму, поляризованого плюралізму та атомізовану систему. На думку науковця, у багатопартійній системі виникають відносини поляризованого чи поміркованого плюралізму та атомізації [46, с. 567].

Норвезький політолог та соціолог Стейн Роккан у своїй праці «Громадяни, вибори, партії» [125, с. 313] виділив такі типи партійних систем:

- Англо-німецька система, де на партійному полі за владу борються дві великі партії та зазвичай поєднуються в коаліцію з третьою меншою;
- Скандинавська партійна система, де при владі знаходиться найбільш впливова політична партія та яка періодично чергується з коаліцією менших партій;
- Багатопартійна система.

Ми можемо стверджувати, що у сучасному світі існує різні типи партійних систем, які відрізняються між собою та мають певні переваги та мінуси. У країнах з багатопартійною системою слід очікувати гостру міжпартійну боротьбу, нестабільність та маніпулювання мисленням громадян. У одномпартійної системи, навпаки, можна виявити стабільність, але ж у сучасному світі країн з істинною одномпартійною системою залишилось вкрай мало. Класичний приклад двопартійної системи представлено в США.В

Німеччині, Великобританії, Австралії, Австрії існує різновид двопартійної системи – 2,5 або 2+1, коли створити правлячу більшість можна тільки в союзі третьою партією. Двопартійну систему вважають найстабільнішою та найбільш ефективною серед інших.

Однак, двопартійна система також має певний ряд недоліків, серед яких монополізація влади.

Вплив політичних партій на владу багато в чому визначається виборчої системою. Адже, виборча система – це невід’ємний елемент функціонування демократичної країни та є одною з найважливіших форм демократії. У соціологічному словнику надано таке визначення поняття «виборча система» - сукупність певних правил, які регламентують процес формування органів державної влади шляхом голосування в процесі виборів [46, с. 48]. Натомість у політологічному словнику зазначено, що виборча система – це сукупність певних правил та прийомів, які регламентують процес формування органів влади шляхом голосування в процесі виборів [46, с. 97].

Виборчі системи є важливою характеристикою політичних систем. Головним показником, який відрізняє один вид виборчої системи від іншої це порядок визначення результатів виборів.

Згідно з цим же словником існують такі основні види виборчих систем: пропорційна, змішана та мажоритарна. Мажоритарна виборча система передбачає вибори в одномандатному виборчому окрузі, результати яких визначаються більшістю голосів. Розрізняють два види мажоритарної виборчої системи: мажоритарна система абсолютної більшості та мажоритарна система відносної меншості. Перша визначає переможцем кандидата за якого на виборах проголосували більше 50% електорату. Натомість мажоритарна система відносної меншості визначає переможцем того кандидата, за якого було віддано більше голосів, ніж за кожного з суперників [46, с. 97].

Пропорційна виборча система характеризується виборами у багатомандатних виборчих округах за списками партій, які балотуються до

парламенту чи до органів місцевого самоврядування. Пропорційна система передбачає виборчу квоту або виборчий метр, як інструмент для визначення переможця.

Змішана виборча система (цей вид системи також називають мажоритарно-пропорційною) передбачає розподілення частини мандатів, які визначаються шляхом мажоритарної виборчої системи в одномандатних округах, а інша частина у багатомандатних виборчих округах [46, с. 98].

Однією з найголовніших функцій виборчої системи є формування народного представництва. Окрім цього важливими функціями слід назвати легітимізацію влади та політичну соціалізацію населення, тобто розвиток політичної свідомості та участі у політичному житті. В свою чергу вибори та сам виборчий процес є важливою формою участі населення в здійсненні державної влади.

Тематика обраної наукової проблематики активно досліджується як західними так і вченими на пострадянському просторі. Вивчення партійної системи Сполучених Штатів на сучасному етапі неможливо без поглибленого аналізу процесів, які там відбуваються. Розглядаючи ступінь вивченості даної проблеми, можна класифікувати літературу за проблемним принципом.

До першої групи дослідників ми віднесли праці, в яких надається аналіз партійної системи США. Автори, яких ми віднесли до першої групи розглядають партійну систему США в залежності від різноманітних регіональних чи соціальних чинників. До таких авторів ми віднесли праці Давид Кушман Койла, Є. А. Іваняна, В. В. Согріна, Джеффри Стонкеша та інших.

У своїй книзі «Політична система США» Давид Кушман Койл описав різні політичні системи світу, а також детально зупинився на дослідженні партійної системи США та на її особливостях. Він наголосив, що розподілення влади призводить до того, що Сенат грає менш важливу роль, ніж Палата представників. Він наголошує, що в інших країнах Нижня палата тримає під своїм контролем виконавчий орган влади та проявляє тенденцію до

захоплення всієї влади. Натомість Верхню палату вважає виключно полем діяння старих політичних діячів [18].

Російський історик та політолог Едуард Іванян у своїх працях досліджує історію, партійну систему та політичних діячів Сполучених Штатів. У одній зі своїх найвидатніших монографій «Білий дім: президенти та політика» він окреслив політичні портрети всіх президентів США ХХ століття на фоні подій, які відбувались на міжнародній та внутрішній політичній арені. Окрім цього, у своїй монографії він проаналізував причини створення саме двопартійної системи в країні та пояснив, чому для США саме ця партійна система вважається найбільш сприятливою [26, с. 188].

В іншій своїй праці «США на рубежі століть» він простежив основні закономірності та особливості розвитку самої держави. Іванян проаналізував етапи становлення американського суспільства, процеси модернізації державних структур. Окрім цього, в праці він дав характеристику внутрішній на зовнішній політиці США, яка формувалась під впливом історії, культури та соціального становища громадян [25].

Російський історик Володимир Вікторович Согрін у своїй праці «Політична історія США XVII-XX століття» глибоко дослідив політичну історію США з часів перших переселенців і до кінця ХХ століття. У роботі було виявлено змінення співвідношення демократичного, плюралістичного та олігархічного компонентів політичної системи Сполучених Штатів на різних історичних етапах. У цій праці він запропонував свою концепцію американської політичної історії [56].

Інша його праця «Ідеологія Американської історії: від батьків-засновників до кінця ХХ століття», яка побачила світ у далекому 1995 році, була присвячена аналізу соціальний шарів населення та їх вплив на формування партій та партійної системи. В цій праці він проаналізував ідейну історію США через світогляд американських політичних діячів [57, с.145].

Наступною важливою та найновішою працею стала «США у ХХ-XXI столітті: лібералізм, демократія, імперія», яку він написав у 2015 році. У цій

праці він дослідив зовнішню та внутрішню політику США через три важливих фактори американської цивілізації, а саме лібералізм, демократії та імперії [27].

До другої групи ми віднесли праці авторів, які досліджувати виборчу систему та виборче право були Т. Шаповал, Д. Нолен, Я. Девуд, Ю. Шведа, С. Белов, Л. Берлявський, І. Борисов та інші.

Праця Ю. Шведа «Теорія політичних партій та партійних систем» є одною з фундаментальних для нашого дослідження. Він розглянув історію виникнення політичних партій, їхню типологію та роль у житті суспільства. Окрім цього, він розкриває становлення політичних партій та партійних систем не тільки в США, а й у світі. Він наголосив, що ефективність демократичних інститутів та політична стабільність суспільства напряму залежить від виду партійної системи, яка утвердилась в США, а також з її узгодженістю з соціокультурними та економічними умовами [73, с. 174].

Наступним важливим дослідником в рамках нашого дослідження є Д. Нолен. У своїй монографії «Змінення та вибір в електоральних системах» він виділив три, на його думку, найголовніших підходи до аналізу виборчих систем. В рамках нормативної традиції виборча система розглядається в контексті ефективного управління в теоріях демократії.

У своїй праці «Демократія, влада та Верховний суд» Я. Девуд проаналізував виборчу систему США. Крім цього, він дослідив виборчу компанію обох політичних партій та прийшов до висновку, що це фінансово затратний процес

Наступна важлива для нашого дослідження є праця Л. Берлявського «Джерела виборчого права в зарубіжних країнах: деякі питання теорії». В цій статті автор проаналізував основні питання джерел виборчого права. Автору вдалось показати це на прикладі Західних держав з демократичними цінностями. Він вважає, що найважливіші положення про вибори закріплені в Національній Конституції, законодавчих актах та міжнародних стандартах. Автор вважає, що вибори є своєрідною формою забезпечення демократичних

цінностей. Вибори формують зв'язок між владою та громадянами, що йде на користь функціонуванню держави.

Праця «Партії на майбутніх виборах. Нове законодавство: практичний посібник» І. Борисова та С. Заславського представляє для нашого дослідження велике значення. Книга містить відомості, які пов'язані з діяльністю політичних партій, а також їхню участь у виборчому процесі.

Проведений нами аналіз літератури свідчить про те, що ряд аспектів пов'язаних з визначенням сутності партійної системи Сполучених Штатів Америки не мають однозначного трактування, та мають дискусійний характер. На наш погляд, не достатньо досліджено причини та передумови розвитку саме двопартійної системи США. Так, на наш погляд, вимагає подальшого вивчення ролі таких факторів, як менталітет, історична пам'ять, особливості культур та традицій на сприйняття партійної системи. Вимагає уточнення і зв'язок програм політичних партій на формування двопартійної системи США, крім того слід відмітити недостатній інтерес в розробці даної тематики у вітчизняній історіографії. Все це свідчить про актуальність обраної теми.

Джерельна база дослідження представлена трьома групами: нормативно-правовими документами, програмами політичних партій, які формуються на партійних з'їздах та статистичними даними.

До першої групи ми віднесли фундаментальні документи, які відносяться до функціонування Сполучених Штатів Америки, як держави. Ці документи визначають цілі, задачі діяльності інтеграційного утворення. До таких документів слід віднести Декларацію Незалежності США 1776 року, Конституцію США 1787 року. Ці документи є найважливішими та з них почалось початок відліку офіційної історії США. Окрім цього, вищеперераховані документи визначили характер відносин всередині країни та характер відносин на міжнародній арені. Важливим документом також стала Геттісберська промова 1863 року Аврама Лінкольна. Її вважають найбільш популярною серед всіх промов в історії Сполучених Штатів. Ця промова стала вирішальною перед перемогою Півночі над конфедератами.

Наступним важливим документом стала «Прокламація про звільнення рабів» 1863 року. Цей документ поклав початок демократичного розвитку країни. Прокламація складається з двох указів Аврама Лінкольна. Перший оголошував вільними всіх рабів у всіх штатах, а у другому указі було прописано перелік штатів, на яких цей указ розповсюджувався. Важливо зауважити, що такий документ, як «Стратегія сталого розвитку США». Цей важливий документ виділяє основні напрями розвитку країни.

До другої групи ми віднесли програмні документи політичних партій, які були розглянуті в кваліфікаційній роботі. До них відносяться програми «Республіканської партії» та «Демократичної партії».

Третю групу складають статистичні дані про соціально-економічний розвиток країни, які характеризують як вплив кризи, так і сучасний стан економіки. Також були використані результати соціологічних досліджень, які характеризують настрої громадян країни. Крім того нами були використанні статистичні данні з питань міграційної політики, а також матеріали дослідницького центру міжнародного права з надання притулку та прав іноземців.

Проведений огляд значної кількості різноманітних документів та різнопланових джерел засвідчує, що характер джерелознавчої бази дослідження є цілком достатнім та дозволяє в повній мірі висвітлити тему нашого дослідження.

Способом пізнання в політичній науці є методи. Дослідження має міждисциплінарний характер, включає зокрема історичний, соціологічний, політологічний та інші аспекти, а саме тому вимагає використання широкого кола методів. В нашому дослідженні особливістю є те, що цю ситуацію необхідно аналізувати виключно на рівні держави.

Робота ґрунтується на таких основних підходах, як системний та діалектичний. Використання системного підходу дозволяє скласти цілісну картину сучасної політичної системи США. За допомогою діалектичного підходу досліджується еволюція партійної та політичної системи країни.

Дослідження засноване на наступних наукових принципах:

- принцип плюралізму, який дозволяє характеризувати політичні системи, за якої соціальні групи мають можливість висловлювати власні позиції через своїх представників;
- принцип об'єктивності, що забезпечує, наскільки це можливо, мінімальний вплив суб'єктивних поглядів та уподобань автора на результати дослідження;
- принцип історизму, який дозволив віднайти глибинні історичні витоки створення політичних партій, які функціонують і зараз;
- принцип компаративістики, який допомагає порівняти ситуації у регіонах, визначити спільні та відмінні риси.

Вказані вище наукові підходи та принципи реалізовані за допомогою ряду методів, серед яких термінологічний аналіз, системний, структурний, статистичний, аналітичний, описовий, хронологічний, порівняльно-історичний, синхронний та метод вивчення документів.

Під час глибокого вивчення поняття «політична партія», «партійна система» та їх типології було використано метод термінологічного аналізу, який вивчає історію виникнення, походження та становлення політичних партій та партійної системи Сполучених Штатів.

Використання описового методу в дослідженні дозволило викласти всю інформацію у нашому дослідженні. Метод вивчення документів був спрямований на аналіз важливих для дослідження офіційних документів - Конституції США, а також для вивчення офіційних документів політичних партій та їх політичних програм.

Застосування системного методу забезпечило комплексний підхід до проблеми вивчення політичних партій, а також їх взаємодію з іншими інститутами політичної системи країни. Натомість, використання структурного методу дозволило виявити особливості формування ідеологічних установ і політичних стратегій розглянутих партій. За

допомогою аналітичного методу вдалось виокремити фактори, які сприяли виникненню двопартійної системи, а також динаміку її розвитку.

За допомогою використання хронологічного методу в дослідженні вдалось розглянути важливі події в чіткому порядку. Натомість використання порівняльно-історичного методу дозволило зіставити політичну ситуацію в країні в різні проміжки часу, що в свою чергу дало можливість визначити основні етапи розвитку партійної системи.

Застосування статистичного методу під час дослідження дозволило використати та проаналізувати певні кількісні статистичні дані. Наприклад, використання цього методу дозволило проаналізувати електоральні настрої населення.

Важливу роль в дослідженні зіграв метод наукового прогнозування. За допомогою цього методу було створено прогноз, щодо майбутніх електоральних досягнень розглянутих нами політичних партій.

Отже, комплексне використання широкого спектра методологічних підходів дало змогу у повній мірі розкрити питання кваліфікаційної роботи, які ми досліджували. Для досягнення поставленої мети дослідження, були використанні достатня кількість наукових методів, як загальнонаукового характеру, так і спеціальних методів, що дало змогу об'єктивно та на належному рівні розглянути розвиток партійної системи Сполучених Штатів.

Висновки до I розділу

Розвиток політичних партій розпочався ще у давнину, за часів рабовласництва та феодального суспільства. Звичайно, партії часів феодального суспільства та сучасні мають значні відмінності. Пройшовши такий тривалий розвиток партії трансформувались у сучасні інститути політичної системи кожної країни. Зараз політичні партії займають важливе місце у функціонуванні країн та формуванні політики. Сучасні політичні

партії є органом, який налагоджує зв'язок між громадянами та владою, а також допомагає владі оперативно реагувати на проблеми у громадськості.

У нашому дослідженні, ми спирались на визначення поняття «політична партія», яке представлено в політологічному словнику за редакцією М. Головатого та О. Антонюка, адже на нашу думку таке визначення розкриває всю сутність політичних партій. «Політична партія – це добровільне об'єднання громадян, які відстоюють соціальні інтереси та ведуть легальну боротьба за здійснення влади». В рамках цієї роботи було виділено такі типи політичних партій, як ліві та праві, кадрові та масові, парламентські, партії-клуби, партії, які створюються виключно для участі у виборах та партії, які представляють інтереси певної верстви населення та ін. Найбільш важливими функціями політичних партій, на нашу думку є: функція соціальної інтеграції, боротьба за владу, функція політичного рекрутування, електоральна функція, розробка та здійснення політичного курсу. Розглядаючи типи партійних систем, на нашу думку, слід виділити такі основні види, її типи: однопартійна, двопартійна, домінантна та багатопартійна. Поширеною є типологія Д. Сарторі: поміркованого плюралізму, поляризованого плюралізму атомізована система.

Досліджуючи типи партійних систем, ми прийшли до висновку, що двопартійна система США є найбільш стабільною, ніж багатопартійна. Так звані «треті партії», які існують на партійному полі не впливають на формування політики країни та не можуть конкурувати з двома політичними гігантами.

Аналізуючи стан наукової розробки з даної теми слід зауважити, що партійна система США у більшій мірі досліджена у працях зарубіжних авторів таких, як Д. К. Койл, В. В. Согрін, Дж. Стонкеш, Дж. Помпер та ін. Натомість у вітчизняній літературі ця проблема, на нашу думку, досліджена недостатньо, що представляє актуальність цього дослідження.

РОЗДІЛ 2. ПАРТІЙНА СИСТЕМА США: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

2.1 Історія формування американських політичних партій та партійної системи

У Сполучених Штатах Америки, наприкінці XIX ст. була сформована партійна система, аналогів якої ще не було у світі, та яка існує і у сьогоденні – американська двопартійна система. Особливість такої партійної системи полягає у тому, що на усіх трьох рівнях влади, таких як: місцевому, регіональному та національному панують та змагаються за право влади дві великі буржуазні партії – демократична та республіканська [13, с. 96-100]. Конкуренція партій, як і конкуренція загалом, окремо від партійної системи, сприяє стабільності та покращенню тієї сфери де вона присутня, змінюючи одне одного у правлячій верхівки влади, вони вимушують одне одного до сприятливих змін у середині партії, тим самим підтримуючи конкурентоспроможність партії [39]. Коли правлячою партією стають республіканці, демократична партія переходить у опозицію, навіть незважаючи на те, що демократам належить більшість в одній чи двох палатах американського Конгресу. У 1787 році, на Конституційному конвенті у Філадельфії була прийнята Конституція Сполучених Штатів Америки. До її прийняття політичних партій у країні не існувало, та її батьки – засновники виступали проти поділу влади на партії. І Олександр Гамільтон, і Джеймс Медісон [101] у своїх записках федераліста писали про шкоду розподілу влади та створення внутрішніх політичних партій [39].

Як республіканська партія, так і демократична формально належать до децентралізованих організацій, так як вони не мають великого партійного апарату і не мають конкретної партійної організації [101, с. 149-152]. У обох партіях матеріальна підтримка здійснюється через кошти активістів та співчуваючих громадян, це дозволяє уникнути щомісячної обов'язкової сплати

членських внесків. Ці партії навмисно були сконструйовані так, щоб їх метою та сенсом існування була боротьба за владу на регулярних виборах, ні демократи, ні республіканці не мають чітких партійних політичних програм, цю роль на себе беруть маніфести, які приймаються на з'їздах цих партій, які висувають кандидатів у президенти та віце-президенти. З'їзди партій проводяться у великих містах різних штатів [53].

Партійні системи різних країн світу дуже різноманітні, і цю різноманітність можна пояснити наявністю у цих країнах різних національних, соціальних та історичних особливостей. Кожна держава пройшла свій шлях становлення через боротьбу за владу по різному. Складання федеральної конституції Сполучених Штатів Америки, виникнення національної держави та створення національних партій заклало фундамент їх двопартійної системи, та забезпечило її життєдіяльність. У 1789 році, після схвалення конституції, почали працювати перші інститути влади – виконавча, законодавча та судова [13, с. 62-64]. Перші та головні партії були також утворені одразу після виникнення держави. Обидві політичні партії, і демократи, і республіканці розподілили між собою норми взаємовідносин да розподілили ролі, які в свою чергу створили з них систему. Усю історію американські політичні партії та їх склад змінювалися, але фундамент та головні ідеї залишалися майже без змін, і лише у XXI столітті різниця між ними стала менш помітною [13, с. 55].

Слід також зацентувати, що партійна система США пройшла ряд етапів, які в більшій мірі пов'язані з партійними перегрупуваннями. В цілому, розвиток партійної системи США можна умовно поділити на п'ять етапів:

- Перший етап – період з 1790-х по 1810-ті. В цей період зароджувалась двопартійна система США та формування двох найосновніших політичних партій.
- Другий етап – період з 1810-го по 1930-ті роки. В цей період відбулась перше партійне перегрупування, внаслідок демократизації політичного життя.

- Третій етап – період з 1850-х по 1870-ті роки. Цей період характеризувався другим партійним перегрупуванням, яке відбулось внаслідок боротьби між Північчю та Півднем США.

- Четвертий етап – період з 1870-х по 1920-ті роки. Цей період характеризувався протистоянням двох політичних партій, які все одно залишались двома основними акторами партійної системи США.

- П'ятий етап – почався в 1930-ті роки. Для цього періоду характерне вже третє партійне перегрупування. Окрім цього, під впливом «нового курсу» Рузвельта почала змінюватись партійна ідеологія, а також електорат партій [74, с. 374-379].

Перший національний уряд Сполучених Штатів Америки був позапартійним. Перша політична партія була сформована після того, як перший президент, Джордж Вашингтон, став на пост та приніс присягу президента, будучи противником утворення фракцій, палата представників розпочала свою роботу. Також він призначив дві ключові посади - міністра фінансів і державного секретаря - творців майбутніх політичних партій-суперниць 34-річного А. Гамільтона та 46-річного Т. Джефферсона. Перші партії були засновані у часи гострого неприйняття партій народом та американськими лідерами, і федералісти, які тоді перебували у парламенті, перші назвали тодішніх демократ – республіканців - фракційним поєднанням, і тим самим внесли в це поняття негативний зміст [56]. Вони вважали діяльність фракції республіканців розкольніцькою, спрямованою на руйнування федерального Союзу. Після своєї відставки з посту президента, Джордж Вашингтон, у своєму «Прощальному зверненні» до нації він назвав партії найлютішим ворогом американської єдності. В період президентства Д. Адамса, федералісти спробували зруйнувати, чи принаймні обмежити вплив опозиції. Вони представили Республіканську партію як «французьку фракцію іноземних агентів», так як вони у своїй зовнішній політиці віддавали перевагу інтересам Франції, а не Великобританії [56].

Негативне ставлення до партій і партійного змагання було і у Джефферсонівських республіканців. Ідейно-політичний лідер Джефферсонівських республіканців, Д.Тейлор, вважав що конкуруючі партії суперечать природі республіканського ладу, та пропонував внести поправки до федеральної Конституції щодо припинення фракційних розмежувань. Лідер республіканців Джефферсон філософське обґрунтував негативне ставлення до партійної системи, Він був переконаний, що протиріччя між багатими і бідними, майнові контрасти і станові відмінності характерні для європейських країн, а не для Сполучених Штатів, тому в північноамериканській республіці немає соціально-економічної основи для справжньої ворожнечі і суперництва партій [2]. Процес складання партій та партійної системи можна побачити ще наприкінці XVIII століття, новоутворені фракції, з яких вирости Федералістська та Республіканська партія позначились у конгресі Сполучених Штатів Америки ще у 1790-х роках. У 1792 році політичний істеблішмент США поділяється на дві протиборчі партії, у тому ж році Медісон і Джефферсон очолили «опозиційну фракцію» [14, с.79].

Гамільтон, якого на посаду міністра фінансів призначив Вашингтон, фактично виконував роль прем'єр-міністра, своєю філософією та діями спонукав Джефферсона та Медісона до протидій, а також до створення антигамільтоновської коаліції [14, с.78]. У 1791 році вони створили головний друкований орган республіканської партії - «National Gazette», який виконував організаційні та ідеологічні функції, і у цьому ж році вони встановили перші політичні знайомства із своїми прихильниками та однодумцями, такими як Д. Клінтон, А. Берр. Це сприяло утворенню нових центрів республіканської партії – Віргінія, Пенсільванія та Нью-Йорк, але ж більшість делегатів які прибували у нові центри не мали чітких партійних вподобань [14, с. 78]. Лідери і Республіканської партії і Федералістської активно заохочували делегатів на свій бік, а також налагоджували зв'язок із політиками різних штатів, та заручались їх підтримкою на федеральних виборах, і вже у 1796 році республіканська партія у Конгресі вперше висунула кандидата на посаду

президента, і це поклало початок відкритому партійному суперництву. Поступово формування та діяльність партій змістилася і у штати. Обидві партійні об'єднання утвердилися на виборах 1800 року, але перевага ж була на боці республіканців [49]. Вони використовували традиційні кореспондентські комітети, які дозволили їм підтримувати зв'язок між різними штатами, створили систему партійних організацій, які направляли виборчу компанію на усіх етапах, від округу до графства, наприклад у Вірджинії було створено постійний комітет Республіканської партії з п'яти чоловік, який керував виборчою кампанією в штаті від її початку і до закінчення. Подібні комітети було створено у Пенсільванії, Нью-Йорку, Вірджинії [49], це дало перевагу республіканцям у розвитку та зміцненні своєї організаційної структури, і завдяки цьому федералісти починаючи з 1800 року поступаються республіканцям.

Підкреслюючи усе сказане, організаційна структура обох партій відрізнялась від їх політичної та ідеологічної діяльності. Усі зміни, структура та взаємовідносини цих партій склалися завдяки їх політичним баталіям, саме в них і можна було розгледіти фундамент двопартійної системи. Протистояння обох партій мало принциповий характер, вони мали різні погляди на вибір розвитку американської нації, це було головним камінням спотикання цих партій. Розроблені дорожні мапи розвитку американської нації були названі на ім'я лідерів федералістів і республіканців: «Гамільтоновський» та «Джефферсонівський» [49]. Сучасні історики вважають що це протистояння аристократичних і капіталістичних інтересів, з одного боку, і демократичних і аграрних - з іншого. Перші національні партії Америки були різноманітні, та мали велику кількість розбіжностей. Зміна федералістів республіканцями була мирною та конституційною, та мала суспільно політичний характер. Головною відмінністю федералістів та республіканців було економічне питання. Економічна програма федералістів, яку запропонував Гамільтон означала трансформацію федералізму зразка 1787-1788 [14, с. 107]. Його заходи були спрямовані на заохочення промисловості і

допомогу підприємствам. Але малим та середнім власникам в планах федералістської партії місця не було. Головною метою Джефферсонівських республіканців був захист аграрного шляху розвитку капіталізму у Сполучених Штатах, на відміну від федералістів, які бачили своєю метою захист фінансово-індустріального шляху [114]. Та Республіканці вважали що ідея аграрного розвитку повинна набути широку демократичну форму, а її ідеалом стане затвердження в країні правління «фермерів, фермерами і для фермерів». Такі мрії були у протиріччі з твердженням в середині керівництва партії плантаторів-рабовласників, все ж таки зберігався в її ідеологічних заповідях, дозволяючи збирати навколо партії велику кількість фермерів південних, північно-східних і центральних районів. І федералісти і республіканці в політичних поглядах і позиціях набули консенсусу щодо трактуванні американських першооснов. Вони змогли подолати конфлікт, який виник у їх попередників, федералістів і антифедералістів, щодо Конституції США і центрального уряду. Федералісти та республіканці прийшли до висновку що федеральний державний устрій є найбільш правильним шляхом розвитку американського суспільства, це проявилось як в ідеології, так і в політичній практиці партій-суперниць. Республіканці на чолі з Джефферсоном із початку утворення партії недвозначно заявили про намір чинити опір гамільтоновських федералістам в рамках сформованої державно-політичної системи [101]. Обравши таку форму політичної опозиції партія республіканців та Джефферсон заклали основні ідеї двопартійної системи США - консенсус у підтримці та зміцненні державно-правових основ Сполучених Штатів Америки. Федералісти звинувачували Джефферсона та його послідовників у антифедералізмі, але вона стійко протистояла Гамільтону та федералістській партії, та доводила що порівнюючи ставлення двох партій до федеральної Конституції, що дійсними антифедералісти є Гамільтон і його послідовники [56].

Федералістська партія, в свою ж чергу, звинувачувала в антиреспубліканізмі, а деякі доповнювали назву партії визначенням

«республіканська», що нейтралізувало домагання опонентів на монополію в захисті республіканських принципів. Але між федералістами Гамільтона і республіканцями Джефферсона були досить серйозні політичні розмовності. Гамільтон і його прихильники виступили за зміцнення принципів та інститутів, які відповідали інтересам буржуазії, тобто верхнього класу, і одночасно виступали за консервацію або за обмеження демократичних перетворень Американського суспільства через революцію. Федералістська партія зарекомендувала себе, в якості партії порядку, яка підтримує порядок через підтримку буржуазного класу. Джефферсонівські республіканці, навпаки, показали себе прихильниками розвитку демократичних ідей та нововведень Американської революції, поширення демократичних прав і свобод не тільки на верхній клас, а на усі верстви населення, віддаючи перевагу працівникам та фермерам. Політична стратегія Джефферсона забезпечила республіканцям більш широку масову підтримку, ніж федералістам на чолі з Гамільтоном, і стала однією з головних причин відштовхування республіканцями федералістів з панівних позицій в політичній системі Сполучених Штатів Америки на початку XIX століття. Незважаючи на те, що внутрішня політика республіканців дуже сильно відрізнялась від федералістської, вони зберегли спадкоємність у багатьох сферах державної політичної діяльності [28]. У майбутньому, Джефферсон відмовився від програми розвитку Сполучених Штатів по виключно аграрному шляху і вважаючи прагматичні міркування єдино вірним джерелом, проводив політику заохочення торгових та промислових власників до розвитку Сполучених Штатів. Нову американську промисловість захищали лояльні тарифи, ресурси держави використовувалися для розвитку судноплавства, дорожнього будівництва, військової промисловості, і все це республіканці робили не звертаючись до Національного банку, який на той час був основою фінансової буржуазії Нової Англії [2].

Вагомий вплив на внутрішньополітичне становище Сполучених Штатів Америки надали міжнародні події. Війни в Європі, які мали

регулярний характер, та несли руйнівні наслідки для різних країн, збагачували американських торговців. Флот США збільшився з 1789 по 1807 більш ніж у шість разів [74]. Найбільш доходи виростили від торгівлі з іншими країнами, у тому числі з країнами Європи. США постачали продовольством усі країни, в яких тривали бойові дії, завдяки цьому відносини США з Францією і Англією сильно загострились, майже переросли у відкриту війну. У подальшому протиріччя між США і Англією настільки посилюється, що призведе до активної війни 1812-1814 років [14, с. 138-141]. Парламент Великобританії прагнув взяти реванш та поставити Сполучені Штати в залежність від Англії, як це було раніше. Уряд Великобританії відмежував перший етап розвитку партійно-політичної історії США. Політика адміністрації Джефферсона, яка враховувала потреби як торгового, так і промислового розвитку Сполучених Штатів, вибивала ґрунт з-під ніг федералістської партії Гамільтона. Війна 1812-1814 років [56], в якій федералісти зайняли позицію допомоги Великобританії, остаточно вирішила їх подальшу участь на політичній арені, ця війна посприяла одноосібному пануванню республіканської партії, яке зараз нам відоме під ім'ям «ери доброї згоди», та було часом політичного перегрупування, вона враховувала зміни співвідношення сил в правлячих класах. Але одноосібне панування республіканців на політичному просторі Сполучених Штатів тривало недовго, на рубежі 30-х років на руїнах республіканської партії склалася «нова» двопартійна система Вігі (вихідці із минулих республіканців) та демократи [14, с. 200-204].

Змагання партій у боротьбі за владу були дуже строкаті, за основним, соціальним складом. У демократів мав перевагу плантаторсько-фермерський блок, настільки різнорідні сили об'єднала опозиція північній буржуазії і загальна зацікавленість у експансії на західні землі, опорою ж партії вігів були торгово-промислові кола Півночі і та частина плантаторів, яка була пов'язана з ними комерційними узами. У 1840-х у політичне життя американців вторглося питання рабства та підневільної праці. І партія вігів, і партія демократів не була здатна його вирішити. Завдяки цьому, у 1848 році була

заснована впливова радикальна партія фрісойлеров [95, с. 79], девізом якої було «Вільна земля, вільне слово, вільна праця, вільні люди», Фрісойлери закликали до заборони підневільної праці та рабства, обмеження його поширення на нові території, і у цей час двопартійна система у Сполучених Штатах Америки дійшла до смуги кризи.

Для двопартійних систем різних країн найбільш відмітною особливістю є монопольне панування на політичній арені двох головних партій, які по черзі змінюють один одного в уряді. Одна з двох найсильніших партій виступає в ролі правлячої, інша ж переходить до опозиції [95, с. 81-84]. Також характерним є те що партії час від часу міняються місцями у парламенті. Подібна система створює дуже вагомі перешкоди для утворення третіх партій. Партія демократів, створена як організація у 1828 році, домінувала над вігами у парламенті, з невеликими перервами, протягом тридцяти років перед Громадянською війною. Неофіційним символом партії став осел, як символ упертого подолання перешкод, а неофіційним кольором став синій. Ідеологією Демократичної партії є соціальний лібералізм, ідеологія ж демократів південних штатів більш консервативна. Демократична партія представляла фермерів, робітників, профспілки, релігійні та етнічні меншини, виступаючи проти нерегульованого бізнесу і фінансів, на підтримку прогресивного оподаткування [13, с. 67].

Найважливішим періодом для демократичної партії була «ера Джексона» - час коли перебування демократа генерала Е. Джексона на посаді президента було подовжено на другий строк (1829-1837) [74, с. 578-583]. У період правління Джексона було проведено ряд вагомих для Сполучених Штатів та американського суспільства реформ: скасовано ув'язнення до в'язниці за борги, так як значна частина в'язнів була боржниками, скасована обов'язкова служба у військових формуваннях штатів, на усіх державних підприємствах запроваджено 10-годинний робочий день. Також для Джексона велике значення мав розвиток системи безкоштовних громадських шкіл, що призвело до значного зростання грамотності американського населення.

Також Джексоном була демократизована партійно-політична система: було усунене майновий ценз, що різко розширило контингент виборців, лояльних до демократів, якщо в 1824 році число виборців не перевищувало 350 тисяч, то в 1836 р їх стало 1,5 млн., [14, с. 138] кандидатів на президентські вибори висували не від партійних фракцій конгресу, а через партійні з'їзди. Такі реформи призвели до поширення буржуазної демократії. Встановлення такої системи демократії було плодом народного руху, який набрав силу у цей період, найвагомішу роль зіграв робочий рух та політична активність фермерів. Джексон був останньою великою фігурою на президентському посту до Громадянської війни.

Заснована у 1854 році противниками закону «Канзас-Небраска», який дозволяв новим територіям, таким як Канзас та Небраска, самим вирішувати питання узаконювання рабоволодіння Республіканська політична партія США (друга назва якої «Велика Стара Партія», неофіційним символам якої став слон, а неофіційним кольором - червоний) стала основним супротивником елітарної демократичної партії [13, с. 46]. Республіканці, які дотримувались поглядів класичного лібералізму, виступили проти підневільної праці та рабства на території штатів на північ від тридцять шостої паралелі. Мешкали республіканці переважно у північних штатах, та мали підтримку переважно серед сільського населення, господарників та військових. Республіканська партія голосувала за безкоштовний розподіл вільних земель між усіма бажаючими та встановлення високих мит на ввезені товари з інших країн. Головними ідеологами Республіканської партії стали – перший президент республіканець Авраам Лінкольн, німецько-американський політичний філософ та антикознавець Лео Штраус та американський консервативний економіст, соціальний теоретик і історик Томас Соуелл [13, с. 48]. Стабільність існування і активність діяльності Республіканської партії забезпечують постійно діючий партійний апарат. Він був сформований відповідно до виборчої географії та побудований згідно адміністративно-територіального поділу. До структури партійної організації входить низовий

партійний організаційний осередок - комітет виборчої дільниці на чолі з "капітаном ділянки", який призначається вищим партійним органом, за ним партійні структури включають комітети районів великих міст, комітети графств, міст і штатів. Вищим органом партії є національний конвент, це регулярній з'їзд що проводяться один раз на чотири роки (в рік президентських виборів), на яких обирають національні партійні комітети, що функціонують між з'їздами [53].

Але ж у ескалації протистояння Півдня та Півночі були дуже вагомими політичними витоками. Власники рабів не збиралися добровільно відмовлятися від своєї політичної переваги, яку вони мали в органах федерального уряду. З шістнадцяти президентів Сполучених Штатів Америки одинадцять були представниками і прихильниками рабовласництва на Півдні. Власники рабів прагнули збереження своєї політичної гегемонії у обох палатах Конгресу та Верховному Суді. Конфлікт Півночі і Півдня ставав все більш реальним. Обрання Авраама Лінкольна на посаду президента Сполучених Штатів в 1860 році віддалило зближення буржуазної Півночі з фермерами і широкими народними масами взагалі [114, с. 88]. Успіх Лінкольна означав можливий переворот у політиці Сполучених Штатів та втрату рабовласниками політичної гегемонії в федеральному уряді країни. Завдяки вступу А. Лінкольна на посаду президента, в руки противників поширення рабства на нові території переходила не тільки палата представників, а й президентська палата [114, с. 89]. На обрання Лінкольна президентом, штати Півдня відповіли відкритим заколотом, до якого вони готувалися давно. Громадянська війна, яка відбулася у 1861-1865 роках, стала найкровопролитнішою війною, яка відбулась на території Сполучених Штатів Америки, за всю їх невелику історію. Перемога, яку Північ здобула у Громадянській війні посприяла зміцненню конституційного ладу в Сполучених Штатах та утвердила демократичну повагу до законів та розвитку американської національності загалом [114, с. 90]. Підприємці Півночі завоювали дужі міцні позиції в найвищих органах федеральної влади.

Наслідки громадянської війни відкрили широкі можливості для розвитку ринкових відносин в промисловості, сільському господарстві та сприяли розширенню торгівлі з усіма іншими країнами світу, та переважно Європи. Під час Громадянської війни, її головними здобутками та наслідками стали скасування рабства і закон о гомстедах, який передбачав, що на західних землях усі питання будуть рішатися демократично. До середини 1868 року у восьми з одинадцяти штатах Півдня були проведені законодавчі збори і були утворені нові уряди у різних штатах [114, с. 105-109]. У Техасі, Міссісіпі та Вірджинії колишні рабовласники чинили особливо сильний опір, і уряди, які утворилися там до початку 1870 року, були вироблені спеціально скликаними конвентами, та включали тринадцяту і чотирнадцяту поправки до Конституції Сполучених Штатів [114, с. 105-109], згідно до яких, підневільна праця попадала під заборону, та колишнім рабам надали усі конституційні та цивільні права. Таким чином, у майбутні десятиріччя, які були після громадянської війни, двопартійна система республіканці – демократи затвердилися як політичний інститут. Після тривалого періоду політичний остракізм південних демократів під час радикальної Реконструкції до президентських виборів 1868 р демократична партія була відтворена в загальнонаціональному масштабі. В ході проміжних виборів 1874 року демократи вперше після 1856 року домагаються більшості в нижній палаті Конгресу, а під час президентської кампанії 1876 року отримують абсолютну більшість голосів виборців. Після 1876 року настав час виборчих кампаній з практично ідентичними результатами, коли переможця і переможених поділяли десяті частки відсотка отриманих голосів. Саме такими, критичними в плані близької суперництва, були виборчі кампанії 1880, 1884, 1888 років [53].

В цей час в Сполучених Штатах, у боротьбі за владу у політиці борються дві головні політичні сили – республіканська та демократична партія. Відмінності між політичними партіями стерлися, але вони як і раніше ведуть боротьбу за виборців на рівні федерації, штатів, міст і графств. Так як

ні демократи, на республіканці не мають формального членства, належність до республіканської чи демократичної партії визначається за опитуваннями думки громадськості, яке проходить зазвичай перед президентськими виборами. Обидві партії мають однотипну організаційну структуру, яка представляє собою сукупність штатних, окружних, міських партійних організацій, які у високій ступені автономні. Особисто члени партії організаційно з партією не зв'язані. Члени партії не мають партійних квитків, не платять членських внесків та на них не поширюється партійна дисципліна. Таке членство в партіях, а саме його відсутність, компенсується наявністю розгалуженого апарату професійних партійних чиновників, що являє собою основні прийоми здійснення партійної політики. Діяльність подібних партій зводиться до виборчої боротьби, та до «війни за голос виборця». Головне завдання таких партій - здобути перемогу на виборах. Обидві партії, і демократична і республіканська, представляють собою величезні політичні організації які мають дуже слабе центральне керівництво. Організаційного зв'язку між партією та її членами не існує. Структура апарату, а насамперед організаційного, республіканської та демократичної партій дуже складна, та має хаотичні ознаки. В цілому, можна сказати, що вона пристосована насамперед до боротьби за виборців [2]. Звідси й витікає збіг територіальної партійної структури з географічним місцеположенням виборчих округів. Організаційні принципи побудови партійного апарату містяться в правилах, прийнятих національними конвентами, в законах окремих штатів. Головний офіційний механізм партії доповнюється характерно самодіяльними організаціями різного роду. До їх складу, наприклад, відноситься Каліфорнійська республіканська асамблея, Каліфорнійська демократична рада [2]. Під час президентських кампаній, насамперед перед виборами, утворюються організації такого типу, як "Незалежні за Ніксона", "Юристи за Гемфрі", "Бізнесмени за Кеннеді" [23]. Також важливу роль в політичному житті відіграють різноманітні політичні клуби та комітети політичних дій. Ні Демократична партія, ні Республіканська партія не мають постійної програми.

На певний період, частіше всього у період політичної боротьби, або політичної кампанії, роль програми заміняють їх виборчі платформи. Двопартійна система Сполучених Штатів Америки дуже гнучка. Конгресмен може вільно віддавати голос і не брати до уваги позицію керівництва партії. Однак конгресмени Сполучених Штатів піддаються лобіюванню, і питання про ступінь їх свободи в прийнятті різноманітних політичних рішень є в певній мірі проблематичним. Також можна відзначити, що навіть такі, як демократична та республіканська партія, які є організаційно неоформленими партіями в Сполучених Штатах Америки, за останні роки вжили багато заходів щодо зміцнення своїх партійних організацій. З цією метою в 1974 році був прийнятий статут демократичної партії, а в 1976 році національний конвент республіканської партії схвалив спеціальні правила щодо організації партійного апарату. Всі ці заходи були проведені для зміцнення організаційної структури та єдності у партії [53].

2.2. Особливості функціонування політичних партій та партійної системи на сучасному етапі

Розглянувши історію формування політичних партій на теренах США та американської партійної системи необхідно розглянути особливості їх функціонування на сучасному етапі.

Політичні партії США займають важливу роль, але у них обмежена можливість контролювати американські установи. Вони мають вплив на уряд, але не можуть домінувати в ньому. Необхідно зауважити, що політичні партії в Сполучених Штатах мають певні особливості серед яких слід виділити такі:

- Розбіжності в ідеологічних спрямуваннях;
- Обидві політичні партії погоджуються з організацією американського уряду та суспільства;
- Обидві партії не завжди можуть обрати чіткої позиції з приводу багатьох питань, які спричиняють суперечності у суспільстві.

На ефективність впливу американських партій на владу впливає виборча система і виборче право, які мають в Сполучених Штатах свої специфічні особливості та базуються на усталених принципах рівності та анонімності. Вибори до представницьких органів є прямими, а натомість, президент та віце-президент обираються опосередкованим шляхом. Через те, що у період прийняття Конституції США у ряді штатів існувало рабовласництво, принцип рівності виборчого права не одразу було затверджено в законодавстві та державній доктрині США. З розвитком США, як демократичної держави в Конституцію вносились правки, які визначали інші основні принципи виборчого процесу.

Якщо казати про виборчу компанію в США, то вона завжди починається з попередніх виборів. Цей процес має назви «праймеріз», який є попередньою стадією висування політичних кандидатів на посаду, що характеризується залученням пересічних виборців до процесу відбору цих кандидатів. Головним завданням попередніх виборів є відсіювання неконкурентоспроможних кандидатів. Після цих виборів залишаються тільки ті у кого є шанси посісти посаду. Попередні вибори використовуються не тільки для виборів президента країни, а й використовуються на рівні окремих штатів для виборів губернатора чи сенатора. Окрім системи попередніх виборів, у США існує система кокусів [50]. Кокус – це форма зібрання прихильників будь-якої політичної партії. В одинадцяти штатах проводяться кокуси. Від праймеріз, кокуси відрізняються тим, що не проводяться лише перед основними виборами, а можуть проводити частіше. Під час кокусів збираються представники політичних партій та висувають кандидатів на пости та обговорюють проблеми, як політичного, так і соціального характеру. Важливо сказати, що вибори в Сполучених Штатах є вільними та анонімними. Згідно з законом США расові, національні, статеві ознаки не можуть впливати на участь у виборчому процесі. Окрім цього, перевірка грамотності особи заборонено. Прямі вибори відбуваються палати Конгресу США. На виборах в палату представників та Сенат застосовується мажоритарна виборча система

відносної більшості. Загалом, система попередніх виборів дозволяє максимально залучити населення країни до виборчого процесу. Громадяни в свою чергу бачать важливість їхнього голосу, бо він реально може вплинути на склад державних органів та посад. На думку багатьох дослідників, система попередніх виборів сприяє розширенню електоральної бази партії чи кандидата, підвищенню рейтингу, стабілізуванню партійної системи країни та формуванню громадської думки [41].

Важливо зауважити, що у США існує ряд організацій, які виконують передвиборчі функції. Серед цих організацій найважливішими є Комітет виборів у Сенат та Конгрес та Асоціація губернаторів. Окрім цього існують й не офіційні структури, які формуються навколо партійних організацій, які, зазвичай, не відповідають партійному законодавству окремих штатів, але мають вплив на формування політичної доктрини та її реалізації. Так званий Національний комітет по факту є найосновнішим органом для функціонування політичних партій, але ж Національний комітет не має значного впливу на життєдіяльність партій. Перш за все це пов'язано з великою кількістю членів комітету, що унеможлиблює проведення засідань на регулярній основі [84, с. 77-83].

Структура політичних партій Сполучених Штатів Америки, за дослідження вже відомого нам Моріса Дюверже, відображає конституційну організацію самого американського суспільства. Організації, які мають більший вплив на політику знаходяться на рівні штату чи міста, а не на мало важливих національних комітетах. Такі організації, на думку М. Дюверже, не зацікавлені в пошуку нових членів [22]. Таким чином, слід зробити висновок, що політичні партії США можна віднести до тих, де відсутнє масове членство, натомість організаційні одиниці представлені вузькими групами політичних діячів.

Варто наголосити, що структура двох основних політичних партій США є специфічною. Як вже було зазначено раніше, засновники США, як держави відносились достатньо критично до політичних партій, вважаючи їх

специфічним джерелом розколу у суспільстві. Можна припустити, що така позиція американських політичних діячів пов'язана з побоюваннями втрати свого впливу на політичне життя країни.

Політичні партії США виконують важливі функції в політичній системі та суспільстві. Відомий американський політолог В. О. Кей в одному зі своїх досліджень прийшов до висновку, що найголовнішою функцією американських політичних партій є організація виборчого процесу та забезпечення альтернативності у суспільстві. Перша функція є важливою з точки зору активізації потужних механізмів в політичній системі США, а друга допомагає поєднувати виконавчу та законодавчу владу [102]. Окрім В. О. Кея слід зазначити іншого американського політолога П. Херінга, який наголошує на важливості консенсусної функції, яка стверджує, що партії здатні об'єднувати різні групи.

Партійна система США відноситься до двопартійної бо тільки дві політичні партії відіграють важливу роль у політичному житті країни. Визначною особливістю двопартійної системи є регулярне заміщення однієї партії іншою. Важливо зазначити, що у двох основних політичних партій США існують внутрішні фракції. У демократичній партії існують такі фракції:

- Консервативні демократи. Вони на відміну від ліберальних демократів виступають проти одностатевих шлюбів, а також вважають що всі американські громадяни повинні мати обов'язкову медичну страховку та пенсію у майбутньому. Характерною особливістю консервативних демократів є те, що вони ставлять інтереси американців понад усе [122]. Ідеологія консервативних демократів в чомусь схожа з республіканцями, особливо в питання абортів та смертної кари. Натомість соціальна політика більше схожа на ліберальних демократів. Не дивно, що вони серед інших фракцій виділяються на виборах, адже їхня ідеологія багато в чому схожа з думками американців [87].

- Помірні демократи. Вони дотримуються ідеології лібералізму, але у фінансовій сфері дотримуються помірних поглядів [127]. Нам відомий Білл

Клінтон був вихідцем з цієї фракції. Роберта Кеннеді Помірні демократи вважають своїм наставником в ідеологічному сенсі через те, що він представляв ідеологію лібералізму та прогресизму [94].

- Прогресивні демократи. Внутрішня масштабна організація була заснована у 2004 році. Вони підтримують прогресивну діяльність на всіх рівнях, а також виступають за трансформацію Демократичної партії та самої країни за для створення політичних сил, якими б контролювали громадяни країни, а не політичні еліти [119].

- Лібертаріанські демократи. Вони підтримують більшість позицій Демократичної партії, але з окремих питань існують деякі розбіжності. Серед них захист прав споживачів, участь держави в економіці та права робочих. Натомість вони підтримують політику партії відносно розділення церкви та держави та прав громадян [108].

Всередині Республіканської партії існують більше фракцій:

- Ліберальні республіканці. Вони ще мають назву Рокфеллерівські республіканці. Їхня ідеологія не є окремою, натомість вони дотримуються лібералів та консерваторів по різних питаннях. Рокфеллерівські республіканці виступали категорично проти соціалізму та державної власності. Розвиток взаємовигідних відносин між бізнесом та державними підприємствами вони вважають необхідною для економічного росту країни та покращення фінансового стану населенням країни. Особливістю їх принципів стала освіта, яка повинна розвиватись [115].

- Лібертаріанські республіканці. Вони підтримують особисту свободу громадян та прагнуть зменшити роль держави в соціальних питаннях.

- Традиційні республіканці. В основному ця фракція представляє реакційну політику, яка направлена на збереження усталених раніше світових порядків. Саме вони намагаються подавляти революційні сили.

- Помірні республіканці. Члени фракції виступають проти використання консервативних методів у політиці з метою покращення стану

суспільства. Зазвичай, помірні республіканці підтримують «ображених» життям людей [110]. На нашу думку, їх можна віднести більше до ліберальних республіканців.

- Консервативні республіканці. Вони вважають що особиста свобода та права громадян є фундаментальними принципами функціонування демократичного суспільства. Консервативні республіканці наголошують на важливості обмеження влади країни та надання громадянам більше повноважень. Вони вірять, що розвиток малого та середнього бізнесу допоможе розвивати країну [83].

Проте на партійному полі країни існують ще так звані треті партії, які не можуть впливати на формування та виконання політики. Серед таких партій слід виділити Лібертаріанську партію, яка була заснована у 1971 року. Свобода особистості, вільна міжнародна та внутрішня торгівля, невтручання у справи інших країн, незалежність громадян та обмеження влади уряду є найосновнішими принципами. Крім того скорочення податків лібертаріанці вважають необхідними для адекватного функціонування держави [96]. За даними виборів слід сказати, що кількість прихильників цієї політичної сили зростають з кожними виборами. Ще у жовтні 2008 року на виборах було зареєстровано 0,24 відсотки, а через чотири роки цей показник виріс до 0,31 відсотка голосів. У наступному виборчому 2016 році показник досяг 0,40 відсотків [137]. Невелика кількість членів політичної партії займають виборчі позиції [109].

Наступною третьою партією слід назвати Конституційну партію, яка була заснована у 1992 році. З самого початку свого існування ця політична сила займала доволі консервативну позицію та мала назву Партія американський платників податків. Вже на початку 2000 – х назву було змінено на Конституційну партію. Перейменування дало змогу зрозуміти прихильність принципам, які вказані у фундаментальних документах, а саме Конституція, Декларація Незалежності та інших. Данну політичну силу слід віднести до правих, бо основні принципи засновані на консерватизмі.

Наприклад, у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин Конституційна партія близька до принципів лібертаріанської партії, а саме невтручання у справи інших держав та вільна міжнародна торгівля. Конституційна партія стабільно займала третє місце на багатьох виборах серед національних партій, але в останній час її популярність серед електорату почала спадати. На виборах 2008 року партія отримала 0,44 відсотків голосів, а у 2012 році всього 0,8 відсотків [137].

Партійне поле країни різноманітне, саме тому серед третіх партій існують і ряд популістських. Раніше ми досліджували поняття «популізм» та прийшли до висновку, що це явище, яке неодмінно з'явиться у країнах з представницькою демократією, а також є своєрідним інструментом встановлення влади народу [133]. Сполучені Штати Америки не є виключенням. Американські популістські партії позиціонують себе як представників інтересів американський громадян. Найбільшою популістською політичною силою на партійному полі країни є «Американське популістське відродження». Ця партія виступає за відновлення країни до витоків її створення, вважаючи США на сучасному етапі далекою від традиційних принципів функціонування. Члени політичної партії вважають, що будь-який політичний курс буде легітимним виключно у випадку погодженості з політичною волею більшості [32, с. 199-207].

«Американське популістське відродження» наполягають, що уряд має грати значну роль у політичному та економічному житті країни. Але з іншого боку вони вважають, що проведення політичної діяльності під контролем громадян може призвести до реалізації інтересів більшості населення. Тобто політична партія виступає за те, щоб усі верства населення країни було почуто та реалізовано їхні потреби. Окрім цього політична партія наголошує на важливості участі громадян в прийнятті політичних рішень та участі в політичному житті країни [24]. «Американське політичне відродження» у своїх політичній програмі пропонують змінити механізм формування політики та процес прийняття політичних рішень особливо справ

міжнародного характеру. В першу чергу, на їхню думку, необхідно дати громадянам США більше повноважень. Лідери партій пропонують переформувати Конгрес в орган, який буде приймати зовнішньополітичні рішення. Слід наголосити, що партія наполягає на зменшенні впливу президента та на збільшенні впливу громадян. Участь країни у міжнародних справах вони пропонують ускладнити з метою меншого поглиблення у справи інших країн. Натомість ставити в пріоритет справи своєї країни вони вважають важливим для нормально функціонування демократії.

Партію зелених також слід віднести до популістських сил. Вона була заснована у 2001 році та посідає четверте місце за кількістю членів партій США. У своїй програмі партія наголошує на важливості боротьби з насильством, рівність прав між усіма, антирасизм та здійснення демократичних цінностей. У політичному аспекті партію слід вважати лівою [92]. Партія зелений приймає в якості своєї мети світ, в якому люди можуть вільно обирати на виборах. Міграційна політика партії заснована на правах людини на міжнародному праву. Транснаціональні корпорації вони вважають монополістами, які навмисно ведуть боротьбу за зниження рівня життя у всіх країнах. Вони пропонують зменшити вплив транснаціональних корпорацій у світі та передати їх повноваження державам [92].

Історично склалось, що в Сполучених Штатах не було класичних лівих партій, а ті що були існували на напівлегальних засадах. Якщо згадати часи, коли з США було депортовано більш ніж 200 лівих активістів, які переважно були діячами профспілкового руху та інтелектуалами, можна стверджувати, що комунізм рівнозначний анти американізму. В Америці ліві політичні партії ідентифікувались, не як є Європі завдяки історії, а завдяки політичній програмі політика. В цілому розподілення політичних партій на правих та лівих саме в Сполучених Штатах Америки відбувається завдяки відношенню до держави. Зазвичай, ліві партії виступають за розширення втручання держави та федеральних служб. Розподілити на правих та лівих в США доволі складно, бо всі вони орієнтовані на глобалізацію та участь держави в формуванні

культури, освіти, а також інших питань, які традиційно були у віданні громад та штатів [36].

Класичними лівими партіями в Америці називають тих, хто виступають проти вільного розповсюдження зброї, хто підтримують національні меншини та виступають за збереження екології. Якщо говорити про класичний приклад лівої політики то слід казати про реформу охорони здоров'я США. Ця реформа передбачає втручання держави в життя громадян, державну регуляцію ринку, а також збільшення податків. Ми можемо припустити, що поява на партійній арені країни правих політичних партій – це така реакція на світовий порядок, який припускає опору на науку в соціальній сфері та визнає різноманітність поглядів на життя.

За винятком вищеперерахованих політичних партій на партійній арені Сполучених Штатів існують й радикальні популісти. Серед них слід виділити «Популістську партію Америки», яка наймасштабнішою серед інших. Як і «Американське популістське відродження» ця партія наголошує на важливості повернення до первинних принципів, які було сформовано батьками-засновниками. Політична програма партії розвивається у руслі популістської ідеології. Партія позиціонує себе як особливу політичну силу, що не належить ні до лівого, ні до правого поля. Членів «Популістської партії Америки» звинувачують інші партії в прагненні розрушити американську політичну систему, що допоможе народу мати більший вплив на політичні процеси. Лідери партії не заперечують цього, адже вони мотивують це тим, що сучасна політична система потребує змінення і тільки після цього істина демократія буде присутня в США. Вони вважають, що коли це станеться владу дійсно будуть здійснювати більшість громадян, а не політична еліта. В своїй політичній програмі значну увагу вони приділяють правам громадян, вважаючи, що вони реалізуються не в достатній мірі. Америка потребує реформування, щоб кожен голос та кожна думка громадянина була почута та прийнята до уваги [97].

Розглянувши політичний спектр партійної системи США ми прийшли до висновку, що існування так званих «третіх партій» ніяк не впливає на процес прийняття зовнішньо та внутрішньо політичних рішень. Демократична та Республіканська партії залишаються найвпливовішими політичними силами в країні, послідовно змінюючи одна одну. Треті політичні партії при спробах зайняти місця на президентських виборах, але завоювання навіть мільйону голосів виборців було недосяжним [99]. У деяких випадках, особливо на рівні штатів треті партії могли ставати впливовими політичними силами. Але ж на загальнонаціональному рівні треті партії є несприятливими для виборів. Не дивлячись на це, у історії виборів США існують нагадування, що кандидати в президенти від третіх політичних партій в рідких випадках набирали відносно високу кількість голосів. Як приклад найуспішнішою третьою партією слід назвати Прогресивну партію. Вона була створена за ініціативою Теодора Рузвельта, який у 1912 році втратив можливість бути кандидатом на президентські вибори від Республіканською партії. На цих президентських виборах він отримав аж 27 % голосів, що зробило цього кандидату та політичну партію найуспішнішою в історії третіх партій [111, с. 69]. Зазвичай, програми кандидатів на вибори у президенти від третіх політичних партій не сприймають серйозно, бо з самого початку зрозуміло, що кандидат не зможе набрати достатню кількість голосів від виборців, аби можна було говорити про конкуренцію. Варто сказати, що з 1948 року пост президента займали кандидати лише з Демократичної чи Республіканської партій. Треті партії на партійному полі США з'являються з метою вирішення задач, якими нехтують дві основні політичні сили. Все це доводить, що в Сполучених Штатах Америки саме двопартійна система [39].

Більш того за класифікацією Моріса Дюверже саме цю двопартійну систему слід вважати істинною, адже в країні дві основні партії набирають більше 90% голосів на виборах [22]. Так звані, «треті політичні партії» не можуть вплинути на розподілення влади та прийняття політичних рішень. Саме Республіканська та Демократична політичні партії мають найбільший

вплив та найбільшу підтримку від населення. Проаналізувавши вибори в США, ми можемо простежити, що ці дві політичні партії послідовно змінюють одна іншу. Саме двопартійну систему вважають найстабільнішою та найбільш стійкою на фоні інших для державного устрою США. Формування партійною системи та самих політичних партій в країні відбувалось під впливом таких факторів, як система розподілення влади, федералізм та строки перебування при владі всіх політичних діячів. Також одним з найважливіших факторів є висока ступінь вираження різноманітних інтересів, тобто плюралізму.

Особливостями двопартійної системи Сполучених Штатів Америки є такі:

- Маятниковий характер процесів, що відбуваються на партійному полі;
- Залучення електорального кола до процесу прийняття політичних рішень;
- Активні відносини між країнами та організаціями;
- Роль лідерів політичних партій зростає у суспільному житті [55].

Двопартійна система Америки має значні переваги, які допомагають не тільки забезпечити стабільність уряду, а й стабільність у суспільстві. Більш того двопартійна система дає змогу підвищити ефективність виконавчої гілки влади, що в свою чергу призводить до формування довірливих відносин з суспільством. Авжеж це відбувається виключно за умови дотримання певних правил та традицій. Важливо наголосити, що Демократична та Республіканська політичні партії створюють такі умови на партійному полі, які не дають змогу третім політичним партіям мати вплив на процес прийняття будь-яких рішень [98, с. 99-100]. Таким чином, система, яку створили дві провідні партії США створюють надійний бар'єр до створення та недопущення до влади радикально настроєних політичних сил. Саме тому двопартійну систему, на відміну від інших, слід вважати найстабільнішою та надійним інструментом для захисту демократії [24].

Іншою особливістю не тільки двопартійної системи Сполучених Штатів Америки, а й всіх двопартійних систем є те, що дві основні партії є великими, тобто мають велику кількість членів та чисельний електорат. Це дає змогу в рамках однієї політичної партії об'єднувати різні групи людей з різними поглядами. Таке об'єднання може, як негативно так і позитивно позначатись. Негативна сторона цього полягає у тому, що прийти до спільної думки, яка б задовольняла абсолютну більшість членів партії доволі складно. Натомість позитивна сторона полягає у тому, що існує більше ідей та альтернативних суджень. Різноманітність, безпосередньо, всередині політичної партії підвищує роль партійного лідера, який має можливість вирішити внутрішньопартійний конфлікт. Різноманітність політичний та соціальних поглядів всередині партії може призвести до припинення політичної діяльності члена або переходу до протилежної партії [69, с. 138-140].

Характерною особливістю двопартійної системи США є зміна політики, соціальної функції держави та перерозподіл бюджетних ресурсів у випадку змінення політичної партії. Необхідно сказати, що зміна, яка відбувається негативно впливає на державних механізм та на суспільство, особливо з умовою, що друга політична сила представляє інші політичні та соціальні позиції. Але ж у законодавстві Сполучених Штатів Америки чітко регламентовані допустимі рамки цих змін у політиці, що дає можливість зменшити стресовий фактор для населення країни та залишити основу існуючого демократичного ладу [3].

Окресливши переваги двопартійної системи також слід зазначити і її слабкі сторони. До слабких сторін двопартійної системи слід віднести обмежений вплив на формування та здійснення політики. Окрім цього громадяни, які обирають треті політичні партії на виборах приречені на провал, адже вони не можуть ніяк конкурувати з двома основними політичними силами, тому що набрати більше 10 % голосів представляється неможливим. Отже свобода вибору політичних партій у Сполучених Штатах

існує, але можна сказати, що в цьому немає сенсу. Не дивно, що це призводить до зниження рівня участі громадян у виборчому процесі. Окрім цього характерною негативною ознакою двопартійної системи є міжпартійна боротьба, яка забирає багато ресурсів політичних партій, які могли б бути витрачені на благо американського народу в США та за кордоном [129, с. 89].

Двопартійна система Сполучених Штатів Америки погоджується з конституційним устроєм. Президент країни не має серйозної підтримки в конгресі навіть, якщо члени його партії мають абсолютну більшість виборчих голосів. Перш за все обмежений вплив президента країни на конгрес пов'язано з функціонуванням американської партійної системи. Це дає можливість стверджувати, що в США доволі слабка організація американських партій, що в свою чергу дає можливість правильним чином розподіляти владу між її гілками.

Висновки до розділу 2

Підбиваючи підсумки усього сказаного вище, можна зробити висновок, що партійна система США склалась незадовго після проголошення незалежності 4 липня 1776 року. Не дивлячись на наявність в партійній системі країни незначно впливових партій, основними партіями вважаються «Республіканська» та «Демократична» партії. А отже партійну систему США слід вважати двопартійною. Однією з головних особливостей двопартійної системи США, яку було виявлено завдяки розгляду цього розділу, є зміна політики, соціальної функції держави та перерозподіл бюджетних ресурсів у випадку змінення політичної партії. До слабких сторін двопартійної системи США можна віднести обмежений вплив на формування та здійснення політики. Також слід зазначити, що президент Сполучених Штатів Америки не має серйозної підтримки в конгресі навіть, якщо члени його партії мають абсолютну більшість виборчих голосів.

Демократична партія вважається однією з найстаріших, яку було засновано у далекому 1828 році. Отже, з самого виникнення основних політичних партій Сполучених Штатів було закладено високий рівень партійної конкуренції та орієнтації партій на масового виборця. І республіканці і демократи США відносяться до традиційної буржуазної демократії, що мають багатий досвід політичної боротьби.

Також слід зауважити, що після аналізу особливостей функціонування партійної системи США, ми дійшли до наступного висновку – американські політичні партії мають певні особливості, такі як: розбіжності в ідеологічних спрямуваннях, обидві політичні партії погоджуються з організацією американського уряду та суспільства, обидві партії не завжди можуть обрати чіткої позиції з приводу багатьох питань, які спричиняють суперечності у суспільстві. Але незважаючи на усі розбіжності, стабільності США сприяє послідовне дотримання принципів демократії у політичному житті країни, збереження демократичних структур, дотримання принципів функціонування демократичної політичної системи, а саме необхідності урахування інтересів меншин та високої соціальної мобільності, властивої американському суспільству. Таким чином, партійна система Сполучених Штатів забезпечувала і буде забезпечувати в найближчій перспективі стабільний і демократичний розвиток держави.

РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ

3.1. Роль республіканської та демократичної партій в партійно-політичному процесі: протистояння та консенсус

Сучасний партійно-політичний процес у Сполучених Штатах Америки, як зазначає І. В. Чайко: це сукупність інституціоналізованих та неінституціоналізованих взаємодій суб'єктів з приводу розподілу політичних ролей, позицій та ресурсів в наслідок яких зберігаються або трансформуються моделі політичної організації. Головним джерелом політичного процесу розглядається політична інституціоналізація, під якою розуміється сукупність процесів та механізмів, які забезпечують формування стійких моделей політичних взаємодій та механізмів, які в свою чергу забезпечують формування стійких моделей політичних взаємодій з помітною диференціацією політичних ролей [67, с. 10-17]. Політичний процес у США має складний синтетичний характер, який проявляється у взаємодії держави, політичної та економічної системи та соціальною середою. Партійно-політичний процес США, має під собою демократичний контекст, орієнтований на стабільність. Механізмом політичного процесу є громадянська думка, яка формується політичними партіями.

Партії у Сполучених Штатах Америки займають особливе місце у політичному процесі. Партії у США виконують ряд важливих функцій, котрі забезпечують стабільність та наступність у середині країни. Так як партійна система у США, за визначенням Сарторі класифікується як двопартійна [54], але ж незважаючи на велику кількість партій в країні, лише Демократична та Республіканська партії мають представництво у органах влади національного рівня та більшість у органах законодавчої та виконавчої влади.

У Сполучених Штатах Америки є три підходи до визначення місця і ролі політичних партій у політичному процесі. Перше і найпоширеніше

визначення партії – групи, які намагаються отримати політичну владу шляхом перемоги на виборах. Інший підхід до визначення партії трактує її як групу, що репрезентує соціальні інтереси і часто, власне, являє собою коаліцію таких інтересів, метою яких є громадська діяльність, Ч. Мерріам зазначав, що “основа партії ґрунтується на інтересах індивідуальних чи групових, зазвичай групових, які виражаються в діях соціального контролю, через процес політичного управління” [102]. Третій підхід, який відображає діяльність партій: партії формують свої політичні заходи так, щоб сподобатись електорату та отримати найбільшу кількість голосів на виборах.

Розглядаючи Демократичну та Республіканську партію, можна зазначити:

- І демократи, і республіканці солідарні щодо організації американського уряду та суспільства.
- Суперечки, які виникають з приводу невирішених питань у суспільстві, дві домінуючі партії не можуть вирішити, бо жодна з партій не має чіткої позиції, тому що кожна з них внутрішньо розділена щодо цих питань.
- Партії відрізняються ідеологічно: демократи є ліберальними та заощаджують соціал-демократичні цінності, республіканці ж більш консервативні та сповідують економічний лібералізм та соціальний консерватизм.

Але ж поведінка демократів та республіканців в уряді дуже часто відрізняється від їх передвиборних кампаній. На виборчих кампаніях платформи обох партій виглядають дуже схожими, бо головною метою служить приваблення електорату, які ще не мають визначень щодо свого голосу. Коли партія приходить до уряду, вона приводить разом з собою ряд управлінців, яким доручають керування федеральними департаментами та агентствами, це, головним образом націлено на зміну політичного курсу попередників.

Головною відмінністю республіканської та демократичної партії від аналогічних партій, є жага до перемоги на виборах. Не зважаючи на офіційні

структури, такі як Комітет виборів у Конгрес, Комітет виборів у Сенат та Асоціація губернаторів також існують організації які не підпадають під законодавство штатів, наприклад – політичні клуби та передвиборчі команди, та все одно мають вагомий вплив на політику. Формально найвищим партійним органом є Національний комітет, але Національний комітет ні демократичної ні республіканської партії не відіграє вагомій ролі у життєдіяльності партій. Голова Національного комітету не може розробити політичний напрям партії та не може покарати її членів за його невиконання.

Стосовно функціонування партійної системи, головною функцією партій-суперниць є організація виборчого процесу. Партії надають підтримку кандидатам та просувають їх. Під час виборчого процесу приймається консенсусна платформа, яка агрегує інтереси співчуваючих шарів населення. Окрім цього виборчий процес виконує такі функції як залучення нових кадрів, соціалізація та активізація населення у політичному напрямі. Також важливою функцією є забезпечення консенсусу та альтернативності у громадянському суспільстві, партії є «механізмом», який поєднує розділених конституцією законодавчу та виконавчу гілки влади, так як розділення цих гілок влади є можливим джерелом конфліктів, а партійна належність стає механізмом для діалогу та подальшого співробітництва між ними. Функції консенсусу та альтернативності республіканської та демократичної партії є дуже важливими, що зазначають майже всі дослідники, так наприклад В. О. Кі висловив термін «дуалізм у мінливому консенсусі» (*dualism in a moving consensus*), цей термін означає здатність лідерів обох партій під тиском виборчого процесу та соціальних настроїв відходити від фундаментальних інтересів партії в напрямку до точки, середньої між протилежними позиціями [102]. Взагалі точка консенсусу не є тією константою, та часто змінюється. На думку дослідника В. О. Кі, партійну систему Сполучених Штатів Америки варто розглядати як історичний процес, ніж як структуровану інституційну поведінку [102].

Один з видатних американських політологів П. Херрінг висловлює думку, щодо консенсусній функції партій у Сполучених Штатах Америки. Херрінг стверджує що і республіканці і демократи поєднують різноманітні шари громадськості разом, завдяки наголосу на емоційній складовій належності. Отже партійно-політична система полягає у пошуку консенсусу між прогресивними та консервативними силами. На думку У. Ліппманна, партії у Сполучених Штатах Америки мають вирішувати політичні суперечки великого масштабу, тому що, на його думку, найгостріші політичні проблеми можна вирішити лише у тандемі демократичної та республіканської партії. Як Демократична так і Республіканська партія є національними, то і діють вони на національному рівні, і виходячи з цього, на їх плечі припадає важлива функція формування загальнонаціональної політичної культури, поєднання інтересів різноманітних шарів населення та територій в єдине ціле та конвертування їх в прийнятні ідеологічні цінності.

Однак не всі політологи переконані у позитивній ролі Республіканської та Демократичної партії. У 1950 р. Комітет з політичних партій Американської асоціації політичних наук (APSA) опублікував звіт, в якому відзначили нездатність американських партій-суперниць реалізувати інтереси та діяльність своїх членів та запропонувати електорату послідовну та якісну альтернативу [134]. Цей звіт, насправді, звинуватив партії у безвідповідальності цього важливого інституту демократії США. Захисники американської партійної системи побачили вихід із цієї ситуації у низці необхідних змін. Один із найважливіший заходів, які дослідники припустили, є продовження терміну повноважень Палати представників до чотирьох років, щоб відповідати президентському терміну. Питання про згуртованість партій часто підіймається на перший план у дослідженнях. Американська конституція, законодавство, соціокультурне середовище, загалом, не сприяють розвитку сильних ієрархічних партій. Згуртованість партії також змінюється з протягом часу.

У 1995 році, було проведено опитування, і 55% опитаних з національної вибірки вітали думку, що «разом із Демократичної та Республіканської партіями конкурувала третя партія». Спираючись на це дослідження, відомий політолог Т. Лові висловив думку, що життєдіяльність Республіканської та Демократичної партії штучно підтримується чисельним переліком факторів, серед них є такі як проведення виборчого процесу в одномандатному окрузі на основі принципу простої більшості, законодавства, згідно з яким кандидатам від третіх партій та незалежним висуванцям не надають доступу до списків кандидатів на виборчі посади, а також, часткове фінансування президентських кампаній за рахунок, який частково сплачує платник податків Сполучених Штатів Америки [126, с. 75-82]. Професор політології Університету Денісона - Е. Б'юел, який очолив зазначене дослідження, робить висновок, що партії дійсно втратили функцію висування кандидатів, програли велику кількість їх стійких прихильників і зіткнулися з феноменом роздільного голосування, але водночас він став свідком зростання вертикальної інтеграції структури партій, і навіть зростання ідеологічної ідентифікації, отже, і відповідальності обох партій. Як вважає Б'юел, подібні фактори разом з старою структурою відзначають високий рівень адаптивності Демократичної та Республіканської партії [10].

Суть сучасного протистояння Демократичної та Республіканської партії у партійно-політичному житті можна розглядати у їх платформах, котрі були опубліковані на партійних з'їздах у 2020 році. Партійні з'їзди відбулись 17-21 серпня для демократичної партії, і 24-27 серпня для республіканської партії відповідно. Головна мета цих з'їздів полягала у висуненні кандидатів на посади президента та віце-президента США та прийняття політичних та партійних програм. Від демократичної партії було висунуто на посаду президента – Джозефа Байдена та Камалу Харріс на посаду віце-президента відповідно. Республіканці ж висунули на посаду президента – дійсного президента Дональда Трампа, а на посаду віце-президента – Майкла Пенса.

Платформа демократичної партії, як і остання у 2016 році не мала назви, у платформі відсутні вказівки на практичні обмеження, немає законодавчих компромісів та жорстких політичних рішень, завдяки чому вона зводиться до переліку ідеалів до яких демократи прагнуть дійти [120]. Подібні зразки платформ у Сполучених Штатах Америки описують як «політики ведуть агітацію в поезії, а керують країною у прозі» [85].

Політична платформа ж республіканської партії, під впливом Д. Трампа, зовсім не змінилась з 2016 року, навіть редакторські правки та доповнення не були внесені [131]. Виходячи з цього можна казати, що політичний тиск, який був обрушений на адміністрацію Д. Трампа політичною та фінансовою елітою Сполучених Штатів Америки не дав адміністрації реалізувати більшість пунктів передвиборчих обіцянок 2016 року [130].

На термін проходження партійних з'їздів демократів та республіканців – кінець серпня 2020 року, висуванець від демократів Дж. Байден мав на 8% більшу підтримку електорату, спираючись на середню оцінку провідних соціологічних служб США [93]. Такий результат було отримано завдяки нещадної критики Д. Трампа більшістю ліберальних ЗМІ, головну тезу якою можна звести до: «Коли цієї осені американський народ піде на виборчі дільниці, ми виберемо більш ніж одного із двох кандидатів. У бюлетенях буде вказано не ім'я, а особистість майбутнього президента. Вибираючи президента за його самобутність, ми обираємо характер нашої демократії, нашого громадянського суспільства та лідерства у світі» [131]. Також таким результатам сприяли економічні та соціальні проблеми, котрі настигли Сполучені Штати Америки у 2020 році, серед головних відзначаються такі як: криза охорони здоров'я, криза економічної системи, глобальні проблеми у системі міжнародних відносин, кліматичні зміни у світі, расова нетерпимість у американському суспільстві. Усі ці проблеми, за підтримки тиску демократичної партії, були списані на діючого президента Д. Трампа та його адміністрацію.

Подібний фокус незадоволеності електорату демократичної партії до Д. Трампа як персони, провокував різні шари виборців віддавати свій голос не стільки за Джозефа Байдена та Камалу Харріс, скільки голосувати проти Дональда Трампа і Майкла Пенса та відволікати громадянське суспільство від неоднозначних розділів демократичної платформи, котрі могли б визивати незадоволення у американському суспільстві через занадто різку трансформацію цього суспільства у недалекому майбутньому.

Розглядаючи політичну платформу Демократичної партії Сполучених Штатів Америки можна виділити десять основних розділів, які висвітлюють характер і методи реформ, які повинні, на думку демократів, положити кінець гострим проблемам, які турбують американське суспільство у сучасності:

пандемія Covid-19;

- економіка;
- охорона здоров'я;
- система кримінального правосуддя;
- забезпечення цивільних прав;
- зміна клімату;
- імміграційна система;
- зміцнення інститутів демократії;
- освіта;
- оновлення американського лідерства у світі;
- відновлення та зміцнення демократії.

Ці розділи є найбільш вагомими у демократичній платформі, але дві останні є пріоритетними, так як ці ініціативи не потребують великої кількості фінансів. Платформа демократичної партії чітко демонструє фундамент причин неефективної дії інститутів демократії Сполучених Штатів Америки – поступове переміщення центра ваги у прийнятті рішень від громадянського суспільства до великих корпорацій і заможних соціальних шарів. І головним винуватцем цього виступає республіканська партія та її провідні політики і

губернатори, які в свою чергу «відняли у людей з кольоровим відтінком шкіри, малозабезпечених молодих людей та людей з обмеженими можливостями громадянських прав». Тому демократична партія зробила тиск на «Застосування етичних законів та підвищення прозорості у федеральному уряді для відновлення довіри американського народу та захисту урядовців та інформаторів від політичних переслідувань» [12, с. 2-8].

Під впливом коронавірусної пандемії демократична партія США робить напір на роль держави на федеральному рівні задля фінансування системи охорони здоров'я та доступної медицини, і як стверджують демократи система лікарняного обслуговування не повинна відповідати базовим правам американців на отримання безумовної та своєчасної медичної допомоги, а на задоволенні потреб різноманітних громадянських шарів у отриманні необхідного медичного обслуговування. Тому медичну систему яку у роки правління Д. Трампа та його адміністрації було зменшено, демократи планують відновити у повному обсязі. Також ними передбачалось підвищення обсягу номенклатури і обсягу медичних послуг. Загалом, розділ реформ у системі охорони здоров'я виявився одним з найбільш привабливих для електорату, особливо це можна було побачити на контрасті з підходом адміністрації президента Д. Трампа, і після обрання Дж. Байдена реалізація його ініціатив, які були прописані у платформі демократичної партії, може обійтись близько 800 млрд. долл [131].

Спираючись на розділи платформи демократичної партії та додав до них боротьбу з змінами клімату, покращення природної середи, реформування системи освіти, міграційні реформи, можна казати що Джозеф Байден продовжує політику минулого президента від демократичної партії – Барака Обама, яку він проводив у 2010-2016 році. У цих сферах адміністрації партії демократів вдалося досягти немалих успіхів, перерваних поразкою демократів на президентських виборах 2016 року. Зараз демократи мають намір і надалі стимулювати та розвивати так звані «зелені технології», та приділяти особливу увагу відновлюваним джерелам енергії, таким як сонячна, вітрова, теплова,

водна енергетика, та особливо водородної енергетики. Також багато уваги демократи приділяють збереженню природи, через зменшення відходів виробництв, створення заповідників.

Щоб подивитись на протистояння демократів та республіканців треба розгледіти кризи 2013 та 2018 років, коли представники Конгресу Сполучених Штатів Америки не приймали нові межі державних позиків, через неприйняття політики обох президентів, як Барака Обами так і Дональда Трампа. Через це росте поляризація думок у країні. Виходячи з цього можна дійти до висновку що американські політики і демократичної і республіканської партії спираються на консенсус чи на конфлікт, до вирішення питань через консенсус вони доходять у разі бажання досягнути певної цілі, не цураючись при цьому поступитися супернику, прикладом якісного набуття консенсусу демократів та республіканців у сучасності можна назвати підняття дозволеного стелю національного боргу країни, яке було прийняте у вересні 2021 року, тимчасовий компроміс якого набули сенатори було ухвалено обома палатами Конгресу, а конфліктний шлях вони обирають коли вирішили до останнього триматись обраної позиції [132].

Загалом, якщо розглянути платформи Демократичної та Республіканської партії, можна виділити низку відмінностей, але ж суттєво передвиборчі платформи обох партій схожі. Незважаючи на традиційно запеклу боротьбу за владу між Демократичною та Республіканською партіями, а також фракціями і навіть представниками сторонніх сил, які час від часу виникають у їхніх надрах, еліти воліють підтримувати консенсус з низки різних напрямків, одним із таких напрямків була зовнішня політика, дослідницькі та експертні інститути а також аналітичні центри виступили гарантами неупередженості та неідеологічного прагматизму.

3.2 Зовнішньополітична стратегія американських політичних партій

Завдяки політичній ідеології, у тому рахунку і зовнішньополітичній, кожна політична партія створює власну політичну програму або політичну платформу. На основах ідеології базується політико-практична діяльність політичних партій, і завдяки цьому можна казати що ідеологія виступає базовою характеристикою діяльності будь-якої політичної партії. Саме завдяки цьому дуже важливо розглянути зовнішньополітичні підходи як Республіканської так і Демократичної партії.

Сучасна політика республіканської партії в області міжнародних відносин має велику кількість протиріч. Очевидно що партія має ідеологічну жагу до відтворення однополярного панування, яке США мала у XX-XXI ст. та військово-політичного лідерства яке країна набула у 1945 році після закінчення «холодної війни», але в умовах трансформації системи міжнародних відносин та виникнення нових центрів сили, таких як наприклад Китай, ця задача стає все більш важкою [103]. Республіканці вимушені звертатися до старих методів ведення міжнародних відносин у нових сучасних умовах. Дії останнього президента–республіканця Дональда Трампа [117, с. 60-66], такі як протекціонізм у торгівельній політиці, наприклад введення великих мит на ввезення сталі та алюмінію, який розвився у «торгівельну війну» з Китайською Народною Республікою викликали масу сумнівів у правлячих колах, та похитнуло можливість системної трансформації американської зовнішньої політики. Республіканська партія бачить сучасну Америку у ролі «світового поліцейського» [107] яка виконує охоронні функції в світі, а це в свою чергу, обумовлює суспільну і партійну поляризацію Америки, що відбивається і на неприйнятті зовнішньополітичних підходів республіканцями. Незважаючи на те, що прихильники і республіканської партії і демократичної партії настоюють на необхідності збереження американського глобального лідерства, їх заходи щодо здійснення цього

відрізаються, якщо демократи ставлять вище усього принцип колективної праці, роботу в межах міжнародних організацій через широке застосування економічних інструментів, то республіканці приділяють найбільшу увагу геополітичним інструментам та так званій «жорстокій силі», і це впливає у ідеологічне неприйняття один одного обома правлячими партіями, і призводить до стратегічної непослідовності у зовнішній політиці США [107].

Всередині Республіканської партії можна виділити дві основні зовнішньополітичні течії, які впливають на її істеблїшмент. Перша, це політичний реалізм, який є класичним проявом американської зовнішньої політики. Його прихильники дотримуються того, що Сполучені Штати Америки повинні захищати свій національний інтерес та прагнути приймати раціональні рішення. Вони визначають важливість військової сили, та не виключають ефективність дипломатії, визнають корисність вирішення проблем за допомогою різноманітних міжнародних організацій. Іншою впливовою течією у республіканців є неоконсерватизм [104]. Його прихильники дотримуються ідеї анархічності міжнародних відносин та неефективності міжнародного права і міжнародних організацій, на їх думку найважливішим інструментом у зовнішній політиці держави повинна бути військова зброя, також вони схильні пов'язувати зовнішню політику держави з типом правлячого режиму. Поєднуючи ці дві течії – реалізм і неоконсерватизм, республіканці будують свої зовнішньополітичні підходи, які проєктуються і на трансатлантичний простір, традиційно розглядається Сполученими Штатами як основа ліберально-демократичного ладу і американоцентричного світоустрою. Активізація зовнішньої політики Російської Федерації, а також військовий конфлікт на сході України, вихід Великобританії із складу Європейського союзу, тривала міграційна криза вимушують США нарощувати свою присутність у Старому Світі [104].

Головним інструментом для підтримки присутності США у Європі республіканці традиційно бачать НАТО. Для Республіканської Партії обстановка усереднені блоку НАТО та взаємовідносини між його членами є

більш важливими за проблеми Європейського Союзу, навіть незважаючи на критику у адресу союзників серед Альянсу, внутрішні відносини мають першорядну важливість [79, 107]. Республіканці відзначають що з моменту утворення у 1949 році організація північноатлантичного договору «зробила значно більше для просування демократії, миру і безпеки в Європі, ніж будь-яка інша міжнародна організація, включаючи Європейський Союз». Ситуація у сфері безпеки, яка склалась в Європі в останні роки, і, зокрема, у зв'язку з конфліктом на сході України малює певну надію на збереження важливості та актуальності НАТО, у цій ситуації захист Європи вимагає більшої концентрації уваги з боку американського керівництва та виділення більших коштів на потреби оборонної промисловості [79]. Республіканці передбачають повернення до традиційних визначень регіональної безпеки - північно-балтійський фланг і особлива роль Калінінграда, центральний фронт в Польщі і Білорусії, південний фланг в Румунії, Туреччині і Чорному морі [107]. Також зазначається і необхідність збільшення американського збройного контингенту в Європі. Прихильники неоконсервативних кіл відзначають що сучасна військова присутність в Європі є лише «тінню» минулого часу – зараз особовий склад американських військових нараховує близько 70 тисяч осіб проти 340 тисяч наприкінці 1980-х років. Більшість представників Республіканської партії підтримує принцип «відкритих дверей» для усіх країн які бажають набути членства у НАТО, при цьому вони наголошують що жодна третя сторона не може мати права вето на прийняття до Альянсу НАТО нових членів. Радикали неоконсерватизму у республіканській партії пропонують включити до складу НАТО Грузію і Україну, як тільки вони почнуть задовольняти мінімальним вимогам, також вони вважають що якщо б до лав НАТО прийняли Грузію та Україну, то озброєних конфліктів у Грузії в 2008 році та в Україні у 2014 році вдалось би уникнути [106]. Зараз неоконсерватори підтримують поставки летального зброї і відзначають марність дипломатичних способів врегулювання конфлікту на сході України, крім того, вони наголошують на співпраці з усіма країнами які хочуть прийняти участь у

блоку НАТО, наприклад такими як Швеція і Фінляндія [79, 107]. Однак загальнореспубліканська позиція щодо цього є більш згладженою. Республіканський фонд «Спадщина» пропонує слідувати реалістичним очікуванням стосовно прийняття України до лав НАТО, та наголошує на обмеженні поглибленні двостороннього співробітництва, але стосовно Грузії прогнози більш оптимістичні, Є велика вірогідність її прийняття до складу Альянсу за умови успішної реалізації поставлених перед нею задач [106].

Разом з ідеєю подальшого розширення блоку НАТО республіканці переосмислюють завдання та вимоги від цієї організації. Коли раніше Вашингтон прагнув використовувати сили Альянсу для вирішення завдань США поза Європою, яскравий приклад тому - військові операції в Афганістані та Лівії, тепер же він передбачає повернення до забезпечення європейської регіональної безпеки [106]. Найбільш відповідним вирішенням завдань які знаходяться за межами Європи стало створення коаліцій доброї волі», в які можуть входити країни-члени НАТО, але не сама Організація НАТО як військово-політичний інститут. Це має згладити сучасні протиріччя і одночасно спонукає європейських союзників до відмови від ідеї створення аналогу НАТО у Європейському Союзі [90].

Республіканці як і демократи, не приховують свою прихильність до ідеї трансатлантичної співпраці, в першу чергу, в військово-політичній сфері. Однак їх ідеологічне сприйняття європейських союзників не однозначно, це пов'язано насамперед з тією позицією, яку добровільно займають європейський уряд, який не співпадає з амбіційним глобальним баченням американців. Виходячи з цього, республіканці сприймають Європу як перешкоду ідеї зміцнення розвитку «ліберального порядку в світі» [103], найбільш радикальні в цьому баченні саме неоконсерватори, вони розвинули в своїх колах так звану «єврофобію» [103], як відповідь на неприйняття Європейським Союзом початку війни в Іраку у 2003 році. Цю ідею висловив одним з головних неоконсерваторських ідеологів Р.Кейганом, він закликав

«припинити робити вигляд, що європейці разом з американцями мають спільні погляди на ситуацію у світі, та живуть у одному й тому ж світі» [103]. Усі його аргументи зводились до того, що після двох світових війн європейці стали боятися виникнення нових збройних конфліктів у світі. Не маючи можливості протистояти радянській загрозі, вони вимушено опинилися під захистом Сполучених Штатів Америки, а надана американцями «гарантія ядерного захисту» позбавила Європу стимулу до збереження та підвищення ядерного та військового потенціалу [104]. Відтепер вони не приймають свою міць, яку вони долають у «самодостатньому світі законів і правил, міжнародних переговорів та співробітництва». Сполученим Штатам, як наслідок цього, необхідно брати ініціативу щодо вирішення міжнародних криз і збереженню сформованого після Другої світової війни світового порядку. Схожі думки виникають і у інших представників Республіканської партії, критикуючи Європу за її пацифізм і недостатність військових витрат. Водночас республіканці бояться і зовнішньополітичної самостійності Європейського Союзу, з 1990 років партія стурбована ймовірністю створення єдиних збройних сил Європейського союзу, і створення перешкоди є найважливішим завданням, в першу чергу, шляхом збільшення значущості НАТО. НАТО, як основний інститут у сфері трансатлантичної безпеки, Північноатлантичний альянс дозволяє Сполученим Штатам здійснювати вплив на європейські справи і союзників в своїх рамках. Подальший розвиток і включення до складу НАТО нових членів, створює на трансатлантичному просторі «стабільність через остаточність» [79].

Погляди Республіканської партії стосовно майбутнього у Європі не є оптимістичними. На їх погляд, проблеми Європейського Союзу дійшли то так званого «зламного моменту» і у найближчому майбутньому може прийти кінець тієї Європи яка панує на Європейському континенті на протязі останніх 70 років. Серед тих покликів, які були кинуті ЄС, республіканський істеблішмент в першу чергу виділяє «російську загрозу» [104]. Ця загроза полягає у реваншистському прагненні московського правління перебудови тій

системи безпеки, яка існує зараз. При цьому, якщо вплив Москви розцінюється як російська загроза для розвитку західного демократичного світу, то міжнародні дії Сполучених Штатів можна трактувати як єдино правильні. Республіканські неоконсерватори переконані, що порівнювати російський уряд та зовнішню політику США не є правильним. Російська Федерація на думку республіканської партії, підтримує мили які заважають розвиненню демократії та західного господарювання а також підтримує зв'язок з націоналістичними партіями та поширює свою модель правління – «корумпований олігархічний уряд» [104]. Труднощі також створюють і європейці, на думку ідеологів республіканської партії Королівство Великобританії та Німеччина мають вирішальне слово у сфері регіональної безпеки та порушують стабільність у Європі і перешкоджають відтворенню американського лідерства на континенті. Великобританія дестабілізувала ситуацію у Європейському союзі через свій вихід з його складу, Німеччина, на їх думку, не здатна протистояти російській загрозі через пацифізм країни [105], який вона набула після закінчення другої світової війни, та її поразки у неї. Виходячи зі стану Європейського союзу, Великобританія дуже ризикує набути проблем у сфері економіки та безпеки [1, с. 119-122]. Після виходу Великобританії з ЄС, є велика вірогідність початку економічної рецесії, в разі якої Лондон не зможе залишитися надійним та сильним союзником Сполучених Штатів. Однак навіть після виходу, Великобританія залишиться у НАТО і її збройні сили збережуть здатність вести бойові дії як у межах Альянсу, так і у межах інших коаліцій. У зв'язку з цим, на думку республіканців, необхідно підштовхувати Великобританію до того, щоб вона займала більш активну позицію у блоку НАТО, і це стабілізує негативні наслідки виходу із складу Європейського союзу у сфері безпеки. Виходячи з цього, закріпивши та посиливши позицію Великобританії у НАТО, її вихід не складає в собі негативних наслідків у сфері безпеки на Європейському континенті, але здатність Європи протистояти російській загрозі все одно знижується [117, с. 54-60]. Республіканці вважають що тактика Москви –

нарощення свого панування через військовий натиск, активну пропагандистську діяльність, жагу створювати натиск на Європу через поставки енергетичних ресурсів та палива. Як відмічають республіканські ідеологи, для успішного протистояння можливої майбутньої агресії Російської Федерації Європейському союзу потрібне спільне політичне об'єднання, Великобританія тут виконувала дуже важливу функцію, яка полягала у внеску ініціативи у сферу безпеки та сприяла прийняттю важливих рішень для Європейського союзу, і тепер коли Великобританія вийшла зі складу ЄС, вона підірвала можливість ЄС виступати єдиним фронтом, а до виходу з ЄС Сполучене Королівство дотримувалось американського уявлення про жорстку зовнішню політику [103]. Республіканці, а в першу чергу неоконсерватори вважають що лідери Європейського союзу, такі як Франція та Німеччина виявляться нездатні до протистояння російській загрозі. Після Беркзиту основним ініціатором у сфері безпеки залишається Німеччина та Франція. Навіть незважаючи на те, що Німеччина з Францією, яку зазначають республіканці «знаходиться у кайданах пацифізму» все ще існує надія на те, що парламент Німеччини осилить свої зовнішньополітичні підходи, зокрема, по відношенню до Росії. У той же час республіканський істеблішмент в цілому спокійно сприймає охолодження американо-німецьких відносин. Воно, зокрема, проявлялось у взаємному неприйнятті Дональда Трампа і Ангели Меркель [79]. Дональд Трамп, як і більшість республіканських президентів, критикував дії союзників Сполучених Штатів Америки, і зокрема, Німеччину, у тому що вона, на його думку, виділяла занадто мало грошей на зброю і збройні сили. Сама ж канцлер відповіла тим, що європейцям варто «взяти свою долю у власні руки» і більше не розраховувати на американську підтримку. Незважаючи на взаємне неприйняття одне одного, двостороннє співробітництво в області безпеки має стійкий, історично сформований характер, і зберігається воно незалежно від того хто перебуває при владі у Німеччині та Сполучених Штатах, раніше американо-німецькі відносини у сфері безпеки переживали і більш важкі часи. Зважаючи усе вище сказане,

можна зробити висновок, що представники Республіканської партії не схильні розглядати Європейський союз як сильну політичну одиницю, тим більше після виходу Великобританії з його складу. Але важливо відзначити, що і сам по собі ЄС не бачиться їм організацією, що грає важливу роль для американського лідерства на трансатлантичному просторі. Як зазначав радник президента США з національної безпеки Джон Болтон [117, с. 70-76], Сполученим Штатам потрібна сильна Європа, але це далеко не те ж саме, що міцний Європейський союз.

Загалом, у зовнішньополітичних заходах Республіканська партія Сполучених Штатів Америки як і раніше підтримує ідею глобальної монополії США на земній кулі, це і виступає головним елементом у стратегічному плануванні республіканців, інструменти, до яких хочуть звернутися республіканці були впроваджені ще у часи «холодної війни», навіть незважаючи на стратегічне бачення подальшої демократизації силовим шляхом - основним методом як і раніше залишається військова сила і варіації її використання. І цей акцент робиться незалежно від тієї чи іншої течії, домінуючого всередині партії. Збереження та розвиток трансатлантичного лідерства США, є найважливішим завданням, основним інструментом для реалізації цього завдання в довгостроковій перспективі залишається блок НАТО, залучення нових членів до Альянсу, спонукання союзників до кооперації в рамках військового блоку НАТО [100]. Вимагаючи підвищення їх військових витрат, на практиці партійний істеблішмент готовий закрити очі на відсутність таких зрушень. У разі якщо вдасться збільшити участь Лондона в діяльності НАТО, то Брекзйт сприятиме активізації зовнішньої політики Європейського союзу. У той же час відносини з Європейським союзом при наявності Північноатлантичного альянсу грають другорядну роль. Ідея повернення НАТО до його минулого завдання - забезпечення регіональної безпеки – сприяє зростанню довіри серед союзників до Вашингтону і гіпотетично має утримати їх від створення власних збройних сил, які стануть аналогами структури Альянсу. Зберігаючи НАТО як основний метод в сфері

забезпечення трансатлантичної безпеки, Вашингтон не має серйозних супротивників для свого лідерства [100]. Однак така позиція вимагає регулярного підтвердження. У зв'язку з цим погіршення російсько-американських відносин і активізація зовнішньої політики Російської Федерації грають стають вдалою ситуацією для Сполучених Штатів. Таким чином, з точки зору Республіканської партії, блок НАТО був і залишається основою американського трансатлантичного лідерства [100]. Сучасні події в Європі сприяють збереженню його значущості в середньостроковій перспективі. А окремі розбіжності з європейськими союзниками, і в першу чергу з Німеччиною та Францією, бачаться як тимчасові проблеми, які не надають вагомого впливу на подальшу американо-німецьку співпрацю.

У цілому, розглянувши підхід республіканської партії США до зовнішньої політики, варто зазначити, що республіканський істеблішмент відзначає те, що Сполученим Штатам необхідно набути лідерство у світі, зокрема для того, щоб захистити свої інтереси та західні цінності, та не допустити «ворогів партії» до влади. Їх інтереси повністю орієнтовані на великі корпорації та промисловців, які мають вплив на економіку, та хочуть збільшити його військовим шляхом.

Щодо зовнішньополітичної стратегії демократичної партії США, можна зазначити схожість з республіканською партією, яка проявляється у сконцентрованості демократичної партії на внутрішніх економічних проблемах, і це знаходить своє відображення і у зовнішній політиці, так, завдяки цьому центр ваги змістився з політики безпеки до зовнішньоекономічної. Так як американська господарська промисловість за виключенням зростання світової економіки може зростатися лише в обмеженому обсязі, то вільна світова торгівля має зміцнюватися і водночас мають покращуватися умови конкуренції для американських продуктів. Показником зовнішньоекономічної агресивної політики демократичної партії виступає і посилений тиск на Японію, намір якого полягає у форсуванні відкриття її ринку для товарів американського виробництва, та тим самим

сприяти ліквідації негативного торгового балансу [65, с. 117-120]. На думку демократів, яку вони висловили на конференції азіатсько-тихоокеанських націй у Сіетлі, яка відбулась у листопаді 1993 року, економічний простір має виграшну позицію у відношенні безпеки від озброєної присутності та провідної регіональної ролі Сполучених Штатів Америки, хоч самі Сполучені Штати при цьому не будуть мати необхідної їм частки у економічному підйомі, який випливає з цього. Також і у відношеннях з європейськими країнами проглядається прагнення демократичної партії здобути рівноцінного співвідношення між відповідальністю за безпеку та економічною могутністю. Це підтверджує і те, що демократи, на чолі з Біллом Клінтоном позитивно висловлювались за прийняття економічних «супердержав», таких як Японія та Німеччина до Ради Безпеки ООН [68, 1, 40].

Зникнення головного спільного ворога – Радянського Союзу – поставило під питання цілі та форми діяльності блоку НАТО, а також двосторонніх домовленостей Сполучених Штатів з Японією, Південною Кореєю та іншими країнами [65, с. 230-237]. Однак адміністрації демократичної партії вдалося подолати кризу, забезпечив модернізацію військової та зовнішньої політики західного соціуму, та не допустити виходу з американського контролю найбільш розвинених індустріальних держав на міжнародній арені. Завдяки цьому, найбільш важливий військово-політичний альянс – НАТО, завдяки ініціативі демократичної партії Сполучених Штатів Америки додав до своїх функцій колективного захисту нові завдання [79]. Південно-атлантичний союз присвоїв собі такі нові функції як захист колективної безпеки у Європі, тим самим відтіснивши на другий план ОБСЄ. Разом з цим, нова стратегічна концепція НАТО, яку було прийнято на вашингтонському саміті 1999 року відтворює забезпечення «спільних інтересів» західних країн, у тому числі «проекування сили» у глобальних масштабах [30]. Ця концепція була спробувана у війні з Югославією, яка відбулась у березні–червні 1999 року, і завдяки цьому був створений прецедент використання НАТО збройної сили у цілях, які протирічать

міжнародному праву, включаючи Статут ООН і навіть Вашингтонський договір 1949 р. (про створення НАТО) [68]. Нові функції з'явилися і у союзів Сполучених Штатів з Японією та Південною Кореєю, це відноситься і протистояння КНДР, і стримування Китаю та завдяки демократичній партії США було створено нові регулярні зв'язки між НАТО та американськими союзниками на Далекому Сході.

Разом з тим адміністрація демократичної партії забезпечила новий розподіл праці у західному співтоваристві. Виходячи з цього Сполучені Штати беруть на себе головне навантаження у військовій сфері, а союзники США, такі як Німеччина, Південна Корея та Японія мають підтримувати та фінансувати американське угруповання передового базування [66, с. 38]. Завдяки підтримки демократичної партії на долю США та її союзників припадає 60% світових військових витрат. Також демократи зробили значний напір на урегулювання глобалізації світової економіки після розпаду СРСР та біполярної системи міжнародних відносин [66, с. 45].

Немалим досягненням демократів можна зазначити й створення НАФТА, що дозволило Сполученим Штатам Америки за допомогою Канади та Мексики порівняти зростаючу міць Європейського Союзу та перші заходи щодо інтеграції Сполучених Штатів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТЕС) [75, с. 223- 225]. Однак головне, на що зробили увагу демократи – проблема глобалізації. У "Великої сімці", Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародному валютному фонді (МВФ) та Світовому банку Сполучені Штати зберегли лідируючу позицію. Під керівництвом президента – демократа Білла Клінтона західним інститутам вдалось взяти на себе контроль за інструментами які надають допомогу країнам які ще розвиваються [40, 65, с. 114-117].

Партія демократів, завдяки власній ініціативі, відіграла вирішальну роль у створенні нового міжнародного інституту - Світової організації торгівлі (СОТ), до складу якої сьогодні входить 135 країн. Завдяки створенню СОТ обсяг світової торгівлі кожен рік підвищується на 7%. СОТ замінила собою

Генеральну угоду про торгівлю та тарифи (ГУТТ), тим самим створив більш жорстку структуру регулювання світових торгово-економічних зв'язків, що безсумнівно зіграло вирішальну роль у забезпеченні прискорених темпів зростання світової торгівлі [66, с. 50]. Світова організація торгівлі чітко та жорстоко відтворила нові правила гри на світовому ринку, де демократична партія США активно використовує СОТ для захисту інтересів Сполучених Штатів. Із 24 відомих нам випадків, коли США звертались до неї за допомогою, у 22 випадках СОТ підтримувала США.

Завдяки адміністрації демократичної партії дефіцит торгівлі став головним джерелом інвестицій у економіку Сполучених Штатів, іноземці купляють акції, цінні папери, казначейські зобов'язання Міністерства фінансів США. Це забезпечило колосальний приплив іноземного капіталу до країни. Таким чином можна казати про інтеграції Сполучених Штатів у глобальну торгову систему, і це забезпечує американське панування у світовій фінансово-економічній системі. Незважаючи на це демократи роблять ставку на ідеологічне забезпечення такої економічної стратегії, закликаючи "надати людське обличчя глобальній економіці" [66, с. 48-50].

Спираючись на це можна казати що для демократичної партії характерним є пошук способів поєднання сучасних ринкових методів з ефективним механізмом регулювання, демократи намагаються надмірного розширення ролі держави, при цьому так, щоб не відмовлялись від її соціальної функції. Це поєднує демократів з поглядами європейської соціал-демократії.

Немало уваги демократична партія приділяє й озброєнню. Однією з головних цілей адміністрації демократичної партії є руйнування контролю над зброєю. Сполучені Штати під керівництвом демократичної партії зберегли основні домовленості та договори за контролем над зброєю. Демократи на чолі із Клінтоном довели до кінця початий ще при президенті Дж. Буші процес ядерного роззброєння трьох колишніх радянських республік – України, Казахстану та Білорусі [4].

Щодо партнерських відносин із Російською Федерацією, ці відносини можна охарактеризувати як «вкрай вразливі». Проблеми та недомовки щодо Чечні та Іраку зіграли важливу роль, але найбільш руйнівну силу мала передвиборча боротьба в обох країнах. У передвиборчій боротьбі де більшість учасників намагаються продемонструвати свою жорстокість по відношенню один до одного, з'явилась напруга яка з часом переросла у конфронтацію. Загострення російсько-американських протиріч співпадає і з ускладненням у відносинах між Вашингтоном та Пекіном [107]. Торгові війни розпочати ще при керівництві республіканця Дональда Трампа, доповнилися ідеологічним протистоянням, так як після розпаду СРСР, Китай вважається у Сполучених Штатах як основний кандидат на роль головного геополітичного суперника. Хоч демократи і виступають за боротьбу за права людини, які у Китаї безперечно порушуються та проблема ідентифікації Тайваню та масові протести тайванців, демократична партія не бачить Китай своїм головним геополітичним суперником [117, с. 93-95].

У період антиамериканських настроїв у світі, переважно на близькому сході, які були в самому розпалі, коли до влади прийшов президент від демократичної партії – Барак Обама, було багато важливих як для Сполучених Штатів так і для всього світу задач [40, 1]. Основними з них можна виділити примирення Заходу та ісламського світу, ліквідувати загрозу поширення ядерної зброї, реформувати відносини з Російською Федерацією та країнами Латинської Америки, створити перешкоди загрозі Сполучених Штатів – Китаю, який знаходився у період свого розквіту. Більшість з цих задач демократи успішно подолали [105, 45]. Адміністрацією Обами було урегульовано довготривалий ізраїльсько-палестинський конфлікт, завершено збройні конфлікти в Іраку та Афганістані, ліквідовано «Ісламську державу» шляхом знищення Осамі бен Ладена, через використання безпілотників в Іраку, Афганістані, Сирії, Лівії, Сомалі та Пакистані [45].

У межах реалізації плану по скороченню ядерної зброї адміністрація демократичної партії підписала договір СНЗ-3 з Російською Федерацією у

2010 році, а також було підписано шестисторонню домовленість щодо іранської ядерної програми у 2015 році. Однак головним пунктом програми по зниженню ядерної загрози адміністрації Обама, був його візит до Хіросіми у травні 2016 року. Барак Обама став першим президентом Сполучених Штатів Америки, який відважився на візит після атомних бомбардувань японських міст у 1945 році. Подібні візити у Японію та В'єтнам, створення національного пам'ятника на місці табору для інтернованих японців біля Перл-Харбора, та передача землі займаної військовими силами США на острові Окінава, демонструють жагу до внесення свого вкладу Обама у політику пам'яті. Домовленість по іранській ядерній програмі та відновлення дипломатичних відношень з Кубою, інтеграційні проекти Атлантичного та Тихоокеанського партнерства були чіткою та послідовною реалізацією зовнішньополітичної концепції Барака Обама, виконанням його обіцянок [40, с. 369].

Слід також зазначити й політику просування демократії, яка й раніше створювала зони конфлікту у всьому світі. «Арабська весна», коли Сполучені Штати Америки підтримали опозиційні сили, тим самим дестабілізував Близький Схід, що, виходячи з цього, посприяло зростанню ІДІЛ. Американо-російські відносини, які перейшли до стану кризи, посприяв демократичний транзит України. У 2015 році російсько-американські відносини остаточно перейшли у зтяжну конфронтацію [45].

Після обрання нового президента – Джозефа Байдена, який був кандидатом від демократичної партії, за ініціативи Сполучених Штатів Америки, 15 вересня 2021 року було утворено один з найголовніших союзів за останні роки – «AUKUS». Цей військово-політичний блок включає в себе Австралію, Великобританію та Сполучені Штати Америки [77]. Спостерігачі вважають що діяльність цього блоку буде спрямована на протидію Китайської Народної Республіки у межах Індо-Тихоокеанського регіону [78]. Ця угода передбачає спільну працю зазначених країн у створенні оборонних військових технологій, таких як:

- автономних систем озброєнь на основі штучного інтелекту

- квантових технологій
- обчислювальної техніки
- будівництва атомних підводних човнів [136]

Після інавгурації 46 президента Джозефа Байдена, яка відбулась 20 січня 2021 року [37], було оголошено та сформульовано основні напрямки зовнішньої політики. Із головних подій, які відбулись за його президентський термін, можна відзначити:

- підписання указу, який зупинив вихід США із організації МОЗ;
- запровадження тимчасової заборони на продаж техніки та зброї Саудівської Аравії та ОАЕ;
- припинення підтримки США наступальних операцій сил арабської коаліції в Ємені;
- визнання геноциду вірмен;
- укріплення двосторонніх відносин між США та Францією;
- виведення американських військ із Афганістану.

У цілому, можна зазначити що демократична партія Сполучених Штатів Америки щодо зовнішньополітичних відносин не сильно відрізняється від республіканської партії, що найменш у сучасності. Як і республіканський, так і демократичний істеблішмент намагається набути лідерство у сучасному світі, але на відміну від республіканців, демократи прагнуть здобути це дипломатичним, а не військовим шляхом. Але незважаючи на схильність демократичної партії до вирішення проблем демократичним шляхом, вони не цураються і демонстрування військової сили, та якщо потрібно, застосовують її [65, с. 287].

Також, завдяки розгляду стратегії американських партій, можна казати, що зовнішньополітична ідеологія надає вагомий вплив як на розвиток так і на стійкість партійно-політичної системи Сполучених Штатів Америки. Він проявляється у прогнозуванні напряму майбутньої зовнішньої політики правлячої партії.

Висновки до розділу 3

На підставі узагальнення тенденцій розвитку американської партійної системи можна дійти до наступного висновку. Проаналізувавши діяльність та програми демократичної та республіканської партії, ми зробили висновок, що ці політичні платформи у сучасності, за виключенням декількох розбіжностей, дуже схожі.

Розгледівши роль республіканської і демократичної партій в партійно-політичному процесі та їх протистояння та консенсус, ми дійшли до висновку, що партії ці партії відіграють вирішальну роль у політичному процесі виконуючи низку функцій, які і формують їх домінуючу роль, серед них ми визначили: визначення і формування інтересів та вимог які висувають групи населення, агітація та пропаганда своїх політичних поглядів, формування своєї політичної еліти, підготовка її до різноманітної політичної діяльності, підготовка та проведення виборчої кампанії, боротьба за владу у державі з використанням різних методів залежно від цілей та конкретних обставин політичної боротьби та соціально – політичної обстановки у країні. Також, слід відзначити, що однією з головних функцій яка формує домінуючий стан цих політичних партій - налагодження співпраці з іншими політичними силами, рухами, партіями. Спираючись на це, можна дійти до висновку, що політичні еліти, які входять до домінуючих партій частіше за все намагаються дійти до спільного консенсусу, ніж вступати у протистояння з основних питань внутрішньої та зовнішньої політики, хоча стратегія та тактика партій вирішення багатьох проблем може значно відрізнятись. До запеклого протистояння партії звертаються зазвичай через різні ідеологічні спрямованості.

Проаналізувавши зовнішньополітичну стратегію американських політичних партій, ми дійшли до висновку, що підходи до зовнішньої політики демократичної і республіканської партії на сучасному етапі майже не відрізняються, істеблішмент обох партій прагне здобути та утримати лідерство у світі, відмінність між ними полягає у тому, що республіканці не виключають набуття лідерства військовим шляхом, а демократи прагнуть набуття подібного дипломатичним шляхом. Через усе вищесказане, можна зробити висновок, що зовнішньополітична стратегія обох партій спрямована на досягнення однієї мети – лідерства у світі, і через те, що демократи і республіканці працюють над спільною метою, забезпечується стійкість політичної і партійної систем США.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження розвитку партійної системи Сполучених Штатів Америки на сучасному етапі дозволило дійти наступних висновків.

Вивчення теорії політичних партій та партійних систем базується на аналізі як зарубіжної, так і вітчизняної наукової думки. Найбільш відомими зарубіжними авторами класичної теорії політичних партій і партійних систем є: М. Вебер, М. Дюверже, Л. Мейєр, К. фон Бойме, Дж. Сарторі, А. Панеб'янок, С. Роккан, Я. Баджа та Ж. Шарло та ін. Роботи вказаних авторів складають теоретико-методологічну основу партіології, в них досліджені: сутність, функції та умови створення політичних партій в суспільстві, партійні системи та особливості функціонування різноманітних партійних систем в різних країнах світу.

Серед вітчизняних науковців, важливе значення для нашого дослідження мають праці В. Липинського, С. Дністрянського, М. Гримської, М. Кармазіної, О. Назарука, М. Обушного, А. Пахарєва, М. Примуша, Ю. Шведа та ін. Але треба зазначити, що у вітчизняній науковій думці, на нашу думку, дана тематика розглянута не достатньо широко.

В даному дослідженні, за основу було взято визначення поняття «політична партія», яке представлено в політологічному словнику за редакцією М. Головатого та О. Антонюка, адже це визначення, на нашу думку, найбільш за інші розкриває сутність політичних партій. Найголовнішими функціями політичних партій ми визначили: функцію соціальної інтеграції та представництва інтересів громадян, функцію інституціоналізації політичної участі громадян, електоральну функцію, функцію політичного рекрутування, функцію політичної соціалізації, розробку та здійснення політичного курсу розвитку суспільства. Аналіз типів політичних партій показав, що існує значна кількість критеріїв класифікації політичних партій, але, жодна партія не може цілком відповідати тільки одній класифікації, типологія і класифікація

доповнюють одна одну. Найбільш відомими класифікаціями є: партії патронажу, партії інтересу чи класові партії, світоглядні партії (М. Вебер); істотні та неістотні партії (Дж.Сарторі); кадрові, масові та суворо централізовані партії (М. Дюверже).

Розгляд типології партійних систем в науковій літературі дозволив визначити наступні типи: однопартійна, двопартійна, домінантна та багатопартійна. На формування партійної системи в суспільстві впливає низка факторів, таких як: соціальна структура суспільства, існуюче законодавство, соціокультурні традиції, базова система цінностей.

Аналіз типів політичних партій, їх функцій, а також типів партійних систем надає змогу казати, що партійна система США є двопартійною, так як на політичній арені домінують дві головні партії – Республіканська та Демократична, ці партії контролюють як Конгрес Сполучених Штатів Америки так і Законодавчі зібрання усіх штатів, в той самий час «треті» партії не мають вагомого впливу на партійно-політичне становище країни, та частіше за все не мають влади навіть на місцевому рівні. Спираючись на це можна казати, що двопартійна система США є найбільш стабільною серед інших.

Історія формування партійної системи США показує, що вона склалась незадовго після проголошення незалежності 4 липня 1776 року. Однією з головних особливостей партійної системи ми виділили зміну політики, соціальної функції держави та перерозподіл бюджетних ресурсів у випадку змінення політичної партії у владі. До слабких сторін партійної системи США науковці відносять обмежений вплив на формування та здійснення політики. Також слід зазначити що президент США може не мати серйозної підтримки в конгресі, навіть, якщо члени його партії мають абсолютну більшість виборчих голосів, і це дає змогу робити висновок що з самого виникнення основних американських політичних партій було закладено високий рівень партійної конкуренції та орієнтації партій на масового виборця, і слідуючи

цьому можна казати що обидві домінуючі партії відносяться до традиційної буржуазної демократії.

Дослідження особливостей функціонування партійної системи США показує, що партії США мають низку відмінностей, таких як: розбіжності в ідеологічних спрямуваннях, розбіжності у методах вирішення питань але обидві партії солідарні щодо організації американського уряду та суспільства. Але у функціонуванні політичних партійної системи є і певні недоліки, деякі з них було визначено у цьому дослідженні, але головним недоліком ми визначили обмежений вплив на формування та здійснення політики, як зовнішньої так і внутрішньої. Також слід зауважити, що громадяни які віддають свій голос за треті політичні партії на виборах приречені на провал, адже вони не можуть конкурувати з двома основними політичними силами, тому що набрати більше 10 % голосів не є можливим. Але незважаючи на ці недоліки, аналіз функціонування партійної системи Сполучених Штатів Америки показав, що у сьогоденні функціонування партійної системи забезпечує і буде забезпечувати в найближчому майбутньому стабільний і демократичний розвиток держави.

Аналіз діяльності та програм республіканської та демократичної партій за 2020 рік показав, що політичні платформи обох партій хоч і мають деякі розбіжності, загалом вони дуже схожі, і через це можна казати що сучасна політична еліта США спирається більше на консенсус ніж за протистояння, тобто спільне вирішення питань. Прикладом цього є підняття дозволеного стелю національного боргу країни у вересні 2021 року. Тимчасовий компроміс з цього питання був знайдений сенаторами, пізніше було ухвалено рішення обома палатами Конгресу. Але протистояння між партіями теж не виключено, і зазвичай, воно базується на ідеологічних напрямках партій.

Аналіз зовнішньополітичної стратегії демократичної і республіканської партії показує, що заходи до зовнішньої політики у сучасності майже не відрізняються, так як обидві партії мають спільну зовнішньополітичну мету - світове лідерство. Головною відмінністю, між двома партіями, щодо

зовнішньої політики, є шляхи набуття цієї мети, республіканці не виключають набуття лідерства військовим шляхом, а демократи прагнуть набути подібного більш дипломатичне.

Усе вищесказане дозволяє нам дійти до висновку, що партійна система США пройшла довгий шлях свого розвитку, вона є фундаментом, на якому побудована демократія, як у самих Сполучених Штатах, так і зовні. На різних етапах її формування виникало багато труднощів і невдач, але завдяки їм вона набула тієї форми, яку ми бачимо зараз.

Партійна система США є частиною американської системи стримувань та противаги гілок влади в американській політичній системі та важливою складовою розвитку політичного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. 100 знаменитых американцев /Авт. и руководитель проекта Дмитрий Табалкин. — Харьков: "Фолио", 2004. — 508, с.
2. Абрамов Ю.К. Американська партійна модель // США: економіка, політика, ідеологія. 1992. №2.
3. Абрамов Ю.К. Расстановка политических сил в США после выборов //США–Канада. 1995. №5. С. 49 – 60.
4. Арсеєнко А. США й Україна: сценарії деіндустріалізації // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2014. № 2. С. 23-47.
5. Бадаева А. Ультраправые в Западной Европе: на пределе возможностей // Мировая экономика и международные отношения. 2018, № 2, т. 62. С. 37 – 46.
6. Берлявский Л. Сравнительное избирательное право: монография М.: Юрлитинформ, 2013. 240 с.
7. Борисов Б. Партии на будущих выборах. Новое законодательство. изд Европа, 2005. 344 с.
8. Брайс Д. Американская республика. Ч 2: Правительства штатов. Политические партии // М., 1890. 263 с.
9. Бурдые П. Социология политики / П. Бурдые – Москва: Socio-Logos, 1993. – 336 с.
10. Бьюэлл Э. Архаичны, но адаптивны. О политических партиях США // Полис. 1996. № 1.
11. Бэкон Ф. Сочинения в двух томах. М: Наука, 1972. - Т. 2. - 390 с.
12. Васильев В.С. Между глобализмом и национализмом: исторический выбор Америки (анализ предвыборных партийных программ). // Россия и Америка в XXI веке, 2016, № 2. 8 с.
13. Власова М. А. От фракции к партии (1793–1796) / Политические партии США в новое время. Под ред. Н.В. Сивачева, 1981. 103 с.

14. Власова М. А. Партии в XIX веке как элемент политической культуры США // Американская цивилизация как исторический феномен. Восприятие США в американской, западноевропейской и русской общественной мысли. М., 2001.
15. Выдрин Д. И. Технология популизма // Диалог. 1990. № 3. С. 36 – 46.
16. Гамбаров Ю. С. Политические партии в их прошлом и настоящем / Мир политической мысли: Хрестоматия по партологии. Кн. 2: Основатели российской науки о партиях / Под ред. Б.А. Исаева, А.К. Голикова, В.Е. Юстужева. СПб., 2002. С. 40.
17. Гримська М.І. Нові політичні партії правого спрямування в Європі: до питання термінології // Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 115. С. 383 – 386.
18. Давид Кушман Койл Політична система США і як вона діє: перевод с английского М. Корякова/ 1 том, 1990. 224 с.
19. Джанда К. Сравнение политических партий: исследования и теория // Современная сравнительная политология: Хрестоматия. М., 1997.
20. Джефферсон ,Т. О демократии / Сост.: Сол К. Падовер. СПб.: Лениздат, 1992. 26 с.
21. Дністрянський С. Загальна наука права і політики. Том 1. 1923 р. 428 ст.
22. Дюверже М. Политические партии. М. : Академический Проект, 2000. 538 с.
23. Загладин Н. США: суспільно-політичний розвиток на рубежі нового століття. МЕМО. 2001, №5.
24. Загладин Н.В. США: общество, власть, политика. М., 2001. – 539 с.
25. Иванян Э. А. США на рубеже веков. М., 2000.
26. Иванян Э. А. Белый дом. Президенты и политика // М. Политиздат, 1975. 432 с.
27. Исторический опыт США», «США в XX—XXI веках. Либерализм. Демократия. Империя» (2015).
28. Иванян Е.А. Двупартійна система як основа політичного процесу в США // США-Канада: економіка, політика, культура. 2000, №11.

29. Історія розвитку політичної думки: Курс лекцій: Навч. посібник / Мадісон В.В. К., 1996. С. 33.
30. Каган Р. Про рай і владу: Америка і Європа у новому світовому порядку. Л. 2004. 133 с.
31. Кафарський В. Політичні партії та групи тиску: проблеми взаємовідносин та проблеми регулювання URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1112.pdf> (дата звернення: 15.10.2021).
32. Кіянка І. Популізм в історії та сучасності: ідеологічні течії, рухи та політичні технології: монографія. Л.: Вид-во ТзОВ «Простір-М», 2016. 387 с.
33. Кулик А.Н. Партии как институт представительной демократии на Западе и в постсоветской России // Политические партии в России и на Западе: Функционирование партийных систем: Проблемно-тематический сб. М., 1995. С. 28.
34. Липинський В. Україна на переломі 1657–1659: замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті. Відень, Київ: Дніпросоюз. 1920.
35. Липсет С. Размышления о капитализме, социализме и демократии // Пределы власти. 1994. № 1.
36. Личко Б. Сутність, роль і перспективи розвитку політичних партій // Політологія: [навч. посіб. для вузів ; упоряд. та ред. М. Сазонова]. — Харків : Фоліо, 1998. С. 496—509.
37. Ломейко А. Байден вступил в должность президента США. URL: <https://360tv.ru/news/mir/bajden-stal-prezidentom-ssha/> (дата звернення: 11.11.2021).
38. Макс Вебер. Политика как призвание и профессия. Избранные произведения: Пер. с нем./Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. М.: Прогресс, 1990. 808 с.
39. Манькин А. С. История двухпартийной системы США (1789–1980) : спецкурс. М., 1981.

40. Мирошникова В. В. 100 знаменитых политиков. Х.: Фолио, 2002. 509 с.
41. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади участі громадськості у фінансуванні федеральних виборчих кампаній у США. Вибори та демократія № 2. 2011. С. 17–24.
42. Нечосіна О. Державна служба і методи ефективного інформування населення як протидія популізму // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Вип. 10. Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2002. С. 50 – 53.
43. Основы теории политических партий : учебное пособие / А.Ю. Ашкерев [и др.]. Москва: Европа, 2007. 264 с.
44. Партологія. Навчальний посібник. / Обушний М.І., Примуш М.В., Шведа Ю.Р. За ред. Обушного М.І. – Друге видання, виправлене і доповнене. К., 2017. 432 с.
45. Печерська М. В. США та врегулювання Палестино-ізраїльського конфлікту на сучасному етапі. Сер. : Історія. 2010. Т. 140, Вип. 127. С. 83-85.
46. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. 792 с.
47. Політологія: Підручник /За ред. О .В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — Вид. 2-ге, перероб., доповн. К.: Академія, 2003. 526, с.
48. Примуш М.В. Структуризація політичних партій та партійних систем. // Політологічний вісник. К., 2000. Вип. 6.
49. Принципи функціонування двопартійної системи США: історія та сучасні тенденції. Москва: МГУ, 1988. Ч.2.
50. Про складність механізму виборчої системи США. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/a-49-2008-11-04-voa3-86909977/222972.html> (дата звернення: 12.10.2021).
51. Прощальне послання Дж. Вашингтона. URL: <https://istoria-usa.at.ua/publ/1-1-0-36> (дата звернення: 17.10.2021).
52. Радкевич С. Б. Политические партии: общая теория и российские проблемы. М.: Институт защиты предпринимателей, 1997. 242 с.

53. Саломатин А. Ю. Американские политические партии как компенсационно-вспомогательный инструмент укрепления государственного механизма (конец XVIII – XIX в.) // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. 2004. № 1.
54. Сартори Дж. Вертикальная демократия. URL: <http://www.intelros.ru/pdf/repnoe/2014/6.pdf> (дата звернення: 10.09.2021).
55. Согрин В. В. Двухпартийная система США: преемственность и обновление . – Полис. Политические исследования. 2003. № 3. С. 164-170.
56. Согрин В. Политическая история США. XVII-XX вв. : учеб. пособие для вузов. М: Весь Мир, 2001. 391 с.
57. Согрин В.В. Идеология в американской истории. От отцов-основателей до конца XX века. М., Наука,1995. 238 с.
58. Согрин В.В. Политическая история США, XXI вв. : учеб. пособие для вузов. Москва: Весь Мир, 2005. 378 с.
59. Соловьев Э.Г. Эволюция партийных систем: новая точка бифуркации? // Контурь глобальных трансформаций: политика, экономика, право. Т. 11. № 3. 2018. С. 185–198
60. Соціологія: словник термінів і понять. / упоряд: Є. А. Біленький, В.М. Дебой, М. А. Козловець, А. А. Котвицький, І. В.Саух, В. О. Федоренко, В. О. Цибульський, В.О.Жаловага / за заг. ред. Є. А. Біленького і М. А. Козловця. К.: Кондор, 2006. – 372 с.
61. Типи партійних систем //Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Х . :Право, 2015. 197с.
62. Токвіль А. Про демократію в Америці. У двох томах / Переклад з французької Григорія Філіпчука та Михайла Москаленка; Передмова Андре Жардена. К.: Видавничий дім «Всесвіт», 1999. 590 с.
63. Федералист. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея: Пер. с англ. / Под общ. ред., с предисл. Н.Н.Яковлева, коммент.

- О.Л.Степановой. М.: Издательская группа “Прогресс” – “Литера”, 1994. 592 с.
64. Франклин Б. Избранные произведения. Москва: ОГИЗ, Государственное издательство политической литературы, 1956. 631 с.
65. Цимбалістий В. Ф. Теорія міжнародних відносин: Навчальний посібник. - Львів: Новий Світ-2000, 2006. 320 с.
66. Циватий В.Г. США – Європа: зовнішньополітичні історичні поступи та інституціонально-дипломатичний діалог (XVIII-XXI століття) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. 297 с.
67. Чайко И. В. Политический процесс: вопросы теории и опыт России : автореф. дис. канд. полит. наук Москва, 2000. 23 с.
68. Червонная С. Прощай, эра Клинтона // Независимая газета. 2001. С. 11
69. Червонная С.А. Политическая система США: актуальные измерения. М.: Наука, 2009. 286 с.
70. Шаполов Д. Г. Республіканська партія США: тенденції розвитку протягом XIX-XX століття // Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація : Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєвєродонецьк. / заг. ред. О. Б. Целіщев. – Сєвєродонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 133 – 135.
71. Шаполов Д.Г. Демократична партія США: тенденції розвитку протягом XIX-XX століття // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Одинадцятої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Маріуполь, 2021. С. 167-172.
72. Шварценбер Р. – Ж. Политическая социология : пер. с фр. Москва : [б. и.]. Ч. 3, 1992. 157 с.
73. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій і партійних систем: Навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 325 с.

74. Шлезингер А.М. Циклы американской истории М.: Издательская группа «Прогресс», «Прогресс-Академия», 1992. 692 с.
75. Юрій М. Ф. Основи політології: Навчальний посібник. К.: Кондор. 2009. 338 с.
76. 2020 Democratic Party Platform. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/node/342177> (дата звернення: 19.09.2021).
77. Aukus: China denounces US-UK-Australia pact as irresponsible. URL: <https://www.bbc.com/news/world-58582573> (дата звернення: 19.10.2021).
78. Barrett Ch. Australia's nuclear sub deal 'gravely undermines regional peace' says China. URL: <https://www.smh.com.au/world/asia/australia-s-nuclear-sub-deal-gravely-undermines-regional-peace-says-china-20210916-p58sbk.html> (дата звернення: 26.11.2021).
79. Bennett B. Trump lashes out at Germany over NATO spending and trade after Merkel questions the U.S. Commitment to its Allies/ URL: <http://www.latimes.com/politics/washington/la-na-essential-washington-updates-trump-lashes-out-at-germany-over-nato1496153358-htlmstory.html> (дата звернення: 12.09.2021).
80. Beyme K. Party Leadership and Change in Party Systems: Towards a Postmodern Party State? // Government and Opposition, vol. 31, no 2, PP. 135–159.
81. Blondel J. Comparing Political Systems // New York: Praeger Publishers, Inc., 1972., 1973. 260 p.
82. Boot M. Will Trump be the end of the Pax Americana? // Los Angeles Times. 2017. January 22. URL: <http://www.latimes.com/opinion/op-ed/laoe-boot-trump-reorients-us-foreign-policy-20170122-story.html> (дата звернення: 6.10.2021).
83. Busch A. Social Conservatives and Economic Conservatives. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12115-011-9498-4> (дата звернення: 08.11.2021).

84. Chambers N. W. The American party system: stages of political development / Oxford University Press; 2nd edition, 1975. 384 p.
85. Colburn B. When Poetry Meets Prose--Where Campaigns & Governing Overlap and Collide. URL: <https://iop.harvard.edu/get-involved/study-groups/when-poetry-meets-prose-where-campaigns-governing-overlap-and-collide-led> (дата звернення: 08.12.2021).
86. Connable A. Tigers of Tammany: Nine Men Who Ran New York. By Connable Alfred and Silberfarb Edward. N. Y., 1967. 384 p.
87. Conservative Democratic. URL: <https://web.archive.org/web/20050408223847/http://il-democrats.org/conservativedemocrats.html> (дата звернення: 27.10.2021).
88. Eatwell R. Introduction: the new extreme right challenge // Western Democracies and the New Extreme Right Challenge. London: Routledge, 2003. P. 1 – 17.
89. Ed. Joseph La Palombara and Myron Weiner. Political Parties and Political Development. Princeton, 1966. P. 424-428.
90. Edelman E. U.S. Strategy for maintaining a Europe whole and free. URL: https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/CSBA-Studies_Europe_Report.pdf (дата звернення: 08.12.2021).
91. Giovanni Sartori. Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. UK.: ECPR Press, 2005. 368 p.
92. Green Party Platform. URL: <https://www.gp.org/platform> (дата звернення: 22.10.2021).
93. Gallup Jones J. Democratic Edge in Party Affiliation Shrinks. August 24, 2020. URL: https://news.gallup.com/poll/317771/democratic-edge-party-affiliation-shrinks.aspx?utm_source=alert&utm_medium=email&utm_content=morelink&utm_campaign=syndication (дата звернення: 16.10.2021).

94. Hale, Jon F. The Making of the New Democrats // Political Science Quarterly : academic journal. — Academy of Political Science, 1995. Summer (vol. 110, no. 2). P. 207–232.
95. Hofstadter R. The Idea of a Party System: The Rise of Legitimate Opposition in the United States, 1780—1840, 1970. 304 p.
96. Ideological Third Parties and Splinter Parties URL: <https://www.boundless.com/political-science/textbooks/boundless-political-science-textbook/interest-groups-7/minor-political-parties-58/ideological-third-parties-and-splinter-parties-335-8403/> (дата звернення: 21.10.2021).
97. Constitution Party The Party of "Integrity, Liberty, & Prosperity!" URL: <https://constitutionparty.com/principles/platform-preamble/#Immigration> (дата звернення: 26.10.2021).
98. Jeffrey M. Stonecash: Class and Party in American Politics // Published by Routledge, 2000 – 200 p.
99. Jones J. Public Divided on Need for Third Party. URL: <https://news.gallup.com/poll/110764/public-divided-need-third-party.aspx> (дата звернення: 18.10.2021).
100. Kagan R. Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order. New York, 2006. P. 3.
101. Ketcham R. Presidents above Party. The First American Presidency. 1789–1829 / K. Ketcham. – Chapel Hill. The Univ. North Carolina Press, 1984. 269 p.
102. Key V.O. Politics, parties, and pressure groups. The Journal of Politics. Vol. 5, No. 1 (Feb., 1943), PP. 78-80.
103. Kirchick J. Britain will live to regret leaving the E.U.: the European Union is imperfect, but it has worked better than any alternative // New York Daily News. 2016. June 24.
104. Kirchick J. The End of Europe: Dictators, Demagogues and the Coming Dark Age. New Haven, 2017. P. 1.

105. Kirchick J. The end of Europe's dangerous delusion: the continent is paying a painful price for its arrogance and naivete about supposed immunity from Islamist terrorism // New York Daily News. 2016. March 23.
106. Kochis D., Coffey L. Brussels mini-summit: Understanding Key Issues Facing the NATO Alliance // The Heritage Foundation. 2017. May 22.
107. Kristol W. Why NATO enlargement is in America's strategic interest // Project for the New American Century. 1997. October 8.
108. Libertarian democrat point of view: an eccentricity. URL: <http://don-thelibertariandemocrat.blogspot.com/> (дата звернення: 08.12.2021).
109. Libertarian party. URL: <https://www.lp.org/wp-content/uploads/2020/12/2020-Indexed-LP-Bylaws-and-Convention-Rules-w-2020-JC-Rules.pdf> (дата звернення: 27.10.2021).
110. Magnet M. What Is Compassionate Conservatism? URL: https://web.archive.org/web/20031204140910/http://www.manhattan-institute.org/html/_wsj-what_is_compassionate_con.htm (дата звернення: 27.10.2021).
111. Mazmanian D. The Third Parties in Presidential Elections / D. Mazmanian. – Washington, 1974. – 187 p.
112. Mudde C. Populist Radical Right Parties in Europe Today. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 404 p.
113. Nohlen D. Elections in the Americas: A Data Handbook. Volume 1: North America, Central America, and the Caribbean. Oxford University Press; 1st edition, 2005. 758 p.
114. Patton C. The Battle for municipal Reform / C. Patton. – Park, 1969. 208 p.
115. Phillips L. Where Are the Whigs (When We Need Them)? URL: <https://www.the-american-interest.com/2015/10/19/where-are-the-whigs-when-we-need-them/> (дата звернення: 14.10.2021).
116. Political party. URL: <https://www.britannica.com/topic/political-party> (дата звернення: 27.10.2021).

117. Porter T. Trump's America is «No friend» says Germany's Angela Merkel ahead of «Thorny» G20 Summit // Newsweek, 2017. 117 p.
118. Primary Care: Estimating Democratic Candidates' Health Plans. URL: <https://www.crfb.org/papers/primary-care-estimating-democratic-candidates-health-plans> (дата звернення: 20.09.2021).
119. Progressive Democrats of America. URL: <https://pdamerica.org/> (дата звернення: 09.09.2021).
120. Prokop A. The Democratic platform, explained. URL: <https://www.vox.com/2020/8/18/21322685/democratic-convention-platform-controversy> (дата звернення: 21.10.2021).
121. Ranney A., Kendall W. Democracy and the American Party System. N.Y., 1956. 550 p.
122. Right democrat: a mainstream populist voiceurl: <http://rightdemocrat.blogspot.com/> (дата звернення: 11.12.2021).
123. Robert A Dahl . Democratic politics in advanced countries: success and challenge. URL: <http://biblioteca.clacso.edu.ar/ar/libros/hegeing/Dahl.pdf> (дата звернення: 09.10.2021).
124. Robert A Dahl. On democracy // New Haven : Yale University Press, 1998. 217 p.
125. Rokkan S. Citizens, Elections, Parties: Approaches to the Comparative Study of the Processes of Development // Oslo E New York, Universitetsforlaget E D. Mckay, 1970. 470 p.
126. Rose G.L. Controversial Issues in Presidential Selection. Albany: State University of New York Press, 1994. 328 p.
127. Shaila Dewan and Anne E. Kornblut. URL: <https://www.nytimes.com/2006/10/30/us/politics/30dems.html> (дата звернення: 18.10.2021).
128. Stephen F. Cohen. Rethinking the Soviet Experience: Politics and History since 1917 by Oxford University, 1985. 222 p.

129. The American Political System: Ken Kollman. Publisher: W.W. Norton and Company, Inc. 2013. 230 p.
130. The American Presidency Project. Republican Party Platforms. 2016 Republican Party Platform. July 18, 2016. URL:<https://www.presidency.ucsb.edu/node/318311> (дата звернення: 13.10.2021).
131. The American Presidency Project. Resolution Regarding the Republican Party Platform. August 24, 2020. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/resolution-regarding-the-republican-party-platform> (дата звернення: 28.11.2021).
132. The American Presidency Project. Resolution Regarding the Republican Party Platform. August 24, 2012. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/resolution-regarding-the-republican-party-platform> (дата звернення: 12.10.2021).
133. The Role of Third Parties. URL: <https://web.archive.org/web/20150116165030/https://www.boundless.com/political-science/textbooks/boundless-political-science-textbook/interest-groups-7/minor-political-parties-58/the-role-of-third-parties-334-4261/> (дата звернення: 25.10.2021).
134. Toward a More Responsible Two-Party System: A Report of the Committee on Political Parties (1950). URL: http://www.apsanet.org/~pop/APSA1950_Summary.pdf (дата звернення: 17.10.2021).
135. Weber M. Parteitypen und Parteistrukturen // Theorie und Soziologie der politischen Parteien. Darmstadt; Neuwied, 1974. P. 88.
136. Why is AUKUS formed? What impact it will have on China? URL: <https://www.firstpost.com/world/joe-biden-announces-indo-pacific-alliance-aukus-with-uk-australia-ahead-of-quad-summit-9968881.html> (дата звернення: 17.10.2021).

137. Winger R. Ballot Access News. URL: <http://ballot-access.org/2016/03/27/march-2016-ballot-access-news-print-edition/> (дата звернення: 11.12.2021).